

Niels Klims europæiske rejse
en oversættelseshistorisk undersøgelse af Nicolai Klimii iter subterraneum
Flugt, Birthe Cecilie

Publication date:
2015

Document version
Tidlig version også kaldet pre-print

Document license:
[CC BY-NC-ND](#)

Citation for published version (APA):
Flugt, B. C. (2015). *Niels Klims europæiske rejse: en oversættelseshistorisk undersøgelse af Nicolai Klimii iter subterraneum*. Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet.

Indhold

Appendix 1: passagerne på engelsk	2
Hovedtemaet statsstyre.....	2
Hovedtemaet religiøs tolerance	4
Hovedtemaet kvinders position	6
Appendix 2: passagerne på fransk	11
Hovedtemaet statsstyre.....	11
Hovedtemaet religiøs tolerance	13
Hovedtemaet kvinders position	15
Appendix 3: passagerne på hollandsk	21
Hovedtemaet statsstyre.....	21
Hovedtemaet religiøs tolerance	22
Hovedtemaet kvinders position	24
Appendix 4: passagerne på tysk.....	28
Hovedtemaet statsstyre.....	28
Hovedtemaet religiøs tolerance	32
Hovedtemaet kvinders position	35
Appendix 5: passagerne på de skandinaviske sprog	43
Hovedtemaet statsstyre.....	43
Hovedtemaet religiøs tolerance	47
Hovedtemaet kvinders position	53
Appendix 6: passagerne på latin	65
Hovedtemaet statsstyre.....	65
Hovedtemaet religiøs tolerance	65
Hovedtemaet kvinders position	66

Appendix 1: passagerne på engelsk

Hovedtemaet statsstyre

Anonym oversætter om statsstyre (1742)

I, 1742: No one here fills two Posts at once, because they are of Opinion that the least Employment requires the whole Activity of the Soul. And therefore, with the Leave of my fellow Creatures, I must say, that the Business is done better with them than with us. [...] No one here undertakes the least Employment *invita Minerva*. (s. 62-63)

II, 1742: The Natives of this Empire are not divided into Nobles and Commons. Formerly indeed this Distinction obtain'd. But when the Sovereigns observ'd that the Seeds of Discord sprang from hence, they wisely removed all such Privileges as were deriv'd from Birth, so that Virtue alone is now the Test of Honour; (s. 63)

III, 1742: Among the Laws of this Kingdom, the most salutary is that by which the Princes endeavour to preserve an Equality between the Subjects, that is, as far as the Nature of the Government will admit. You see here no different Ranks and Titles of Honour. Inferiors obey their Superiors, and the Younger the Elder, and this is all. (s. 60)

IV, 1742: The Power of the Potuan Monarchs, altho' subject to no Laws, is yet rather a paternal than a regal Power. For being naturally Lovers of Justice, Power, and Liberty, Things totally incompatible elsewhere, do here go Hand in Hand. (s. 74)

Anonym oversætter om statsstyre (1828)

I, 1828: In the subterraneous world, no person can hold two situations at the same time; for it is thought that a man has always enough to do in performing correctly the duties of one office. For that reason, public business is managed – under favour of the inhabitants of our globe be it spoken – much better here than with us. [...] In the subterraneous world, no person undertakes an employment, which he is not fully competent to perform. (s. 87-88)

II, 1828: The inhabitants of this principality are not divided, as with us, into two classes, nobles and commoners. In former times that was the case: but when the Prince observed that this distinction gave rise to a great deal of dissension, he wisely abrogated the custom of precedence which was

claimed as a birth-right; so that present every tree is honoured and esteemed solely for his virtues, services, and industry. (s. 88-89)

III, 1828: One of the most beneficial regulations here is, that the Prince endeavours, as much as possible, to preserve an equality among his subjects. Dignity is here not attached to any condition; the inferiors are alone obliged to obey their superiors, and youth to honour old age. (s. 104-105)

IV, 1828: The power of the Princes of Potu is absolute; their government, for that reason, is rather paternal than rigorous; for, as they exercise justice according to principles, and not strictly according to the statute law, they know always how to unite dominion with liberty, - two things which are otherwise so easily disjoined. (s. 104)

John Gierlow om statsstyre (1845)

I, 1845: No one can hold two offices at once. It is thought that each office, however small, requires the sole attention of its occupant, and that none should be employed in that which they do not understand. (s. 21)

II, 1845: The inhabitants of this kingdom are not divided into classes; those alone being regarded who are noted for virtue and industry. (s. 21)

III, 1845: The ruler seeks to maintain, as far as possible, an equality among his subjects. Honors are not limited to any class; but the poorer and more ignorant are called upon to receive their opinions from and submit to the decisions of the richer and more intelligent: the young are to respect the aged. (s. 24)

IV, 1845: In the kingdom of Potu the crown is inherited, as with us, by the eldest son of the king, whose power is absolute. The government, however, is rather fatherly than tyrannical. Justice is not meted and bounded by law alone, but is the result of principle, a principle of the widest philosophic comprehension. Thus, monarchy and liberty are closely united, which otherwise would be inimical to each other. (s. 24)

Hovedtemaet religiøs tolerance

Anonym oversætter om religiøs tolerance (1741)

V, 1742: I then explain'd to him in a concise Manner the several Articles of our Faith; at the Recital of which he somewhat soften'd his Countenance, attesting that he could readily subscribe to them, and he could not chuse but wonder how a Race of People of such weak Judgement should entertain such sound Notions of God and his Worship. But when he heard that the Christians were divided into Sects without Number, and that upon some differences in Matters of Faith, People of the same Blood and Family would cruelly persecute one another, he answered thus: "Among us also there are a large Variety of different Sentiments concerning Things pertaining to divine Worship; but one Man does not persecute another for that. All Persecution for speculative Matters or Errors arising from the sole Variety of our Perceptions, can spring from nothing but Pride, one thinking himself wiser and more penetrating than the rest. But such Pride must be highly displeasing in the Eyes of the Supreme Being, who must be a Lover of Humility and Meekness in Mortals. We never tease an Assembly of Judges about anyone who shall happen to dissent from the receiv'd Opinions in Points of Speculation, provided he does it sincerely, and also conforms in practical Matters to the public Worship of the Deity. And in this we pursue the Track chalk'd out to us by our Ancestors, who always thought it inhuman to fetter the Understanding, and tyrannize over the Conscience. In our Politicks we extremely recommend the Observance of this Rule, so that if my Subjects should differ about the Make of my Body, the Manner of my Life, or about my Oeconomy or any such sort of Thing, yet at the same time acknowledg'd me for their lawful Sovereign to whom Obedience is due, I think them all good Subjects."

To this I reply'd, May it please your most Serene Highness, such a Conduct would in our World be called syncretism, and would be highly condemned by the Learned. He did not give me room to say any more, and seeming a little displeas'd, walked away, and commanded me to stay till Dinner was over. (s. 48-49)

VI, 1742: [Denne oversættelse er forfattet før 1745 og indeholder derfor ikke passage VI.]

Anonym oversætter om religiøs tolerance (1828)

V, 1828: I recited to him briefly all our articles of belief. Whilst I was repeating these before him, the wrinkles on his nose disappeared by degrees: he admitted that he could willingly subscribe to every one of them; and only wondered that people without judgment should have such sound and

accurate conceptions regarding the Deity and his adoration. But being informed that the Christians were divided into innumerable sects, and because of this diversity in their belief, it was not unusual for them to persecute, and even to murder one another, he said – “With us there is also a diversity and a dissimilarity of opinions, regarding the things which appertain to the worship of the Divinity; but the people, for that reason, do not persecute one another: for every persecution on account of thoughts and opinions, or errors, which are founded merely upon a difference of conception, has its origin entirely in pride; since one person foolishly imagines, that he is able to see deeper into matters of religion than another – an arrogance which cannot be otherwise than offensive to the Almighty, who is a lover of modesty and humility. We punish no person here, who, in his credulity, strays from the path of general opinion in speculative matters, provided he swerve not practically from the public worship of the Deity; and in this I follow the example of my predecessors; who considered it both cruel and tyrannical, to fetter the imaginative faculty of rational beings, and to domineer over their consciences. I carefully observe,” said he, “ the same rule in respect to my government. It is quite indifferent to me, whether my subjects have various opinions regarding my form and appearance, and my way of living, domestic arrangements, and such like matters: provided they only acknowledge me as their lawful sovereign or director, to whose decrees and ordinances they owe obedience. When that is the case, I look upon them all as faithful subjects and good citizens.”

“Illustrious Prince!” answered I, “that is called with us *syncretismus*; and is in particular most powerfully opposed by our men of letters.” I had neither time nor opportunity of saying another word, for he seemed somewhat displeased; and in going abruptly away, commanded me to remain till dinner was over. (s. 67-68)

VI, 1828: To make offerings, to sing psalms, to keep every other day sacred, in honour of the ashes of the dead, and to walk in procession with the effigies of saints, partake much more of the nature of devout idleness than of spiritual business: if such can may be called spiritual business, which every vicious-minded person can readily exercise, without its costing him the least self-denial. [...] With such like examples, *Cimali* has endeavoured to strengthen his precepts; and as Potuites observe them very strictly, the converters, or so-called missionaries, of the Romish Church, who enjoin [sic] so much the observance of ceremonies, and promise paradise to all who worship relics and images, or during forty days glut and satiate themselves with the dainties and delicacies of the fields,

vineyards, seas, oceans, and rivers, would lose both their time and labour among a people like this. (s. 98-99)

John Gierlow om religiøs tolerance (1845)

V, 1845: Finally, he inquired concerning my religion, and was evidently much pleased with our creed. I was ordered to wait till dinner was over. (s. 17)

VI, 1845: [Passage VI mangler i denne oversættelse.]

Hovedtemaet kvinders position

Anonym oversætter om kvinders position (1742)

VII, 1742: At first View I took it for one of the twelve heavenly Signs in this new World, and accordingly hop'd, that, if the Conjecture was right, it would be that of Virgo, since out of the whole Number of the twelve Signs, that alone could yield me, in my unhappy Solitude, some Delight and Comfort. But when the Figure approach'd nearer to me, it appear'd to be a grim, huge Griffin. (s. 10)

VIII, 1742: Then the President, removing the Covering from her Head, rose up, and again extending her Branches toward the Sky, pronounced certain Words, which I supposed contained my Sentence; (s. 20)

IX, 1742: But the History of the President fill'd me with the greatest Astonishment. She was a Virgin, and a Native of that City, and by the then reigning Sovereign was appointed *Kaki*, or supreme Judge in the City; for among these People there was no Difference of Sexes observed in the Distribution of publick Posts; but an Election being made, the Affairs of the Republic were committed to the wisest and most worthy. [...]

Palmka (that was the Name of the Virgin) for the space of three Years govern'd this truly Spartan Commonwealth with the highest Applause, and was esteem'd the wisest Tree in all the City; [...]

*Novit enim justum gemina suspendere lance
Ancipitis libriæ, rectum discrevit, ubi inter
Curva subit, vel cum fallit pede regula raro.*

[...] Therefore the Institution in Favour of the weaker Sex, which at first View I had condemned, had nothing absurd in it upon a more accurate Review. Bless me! thought I, what if the Wife of our Mayor of Bergen were to sit in Judgment instead of her Husband? What if the Daughter of Counsellor *Severini*, that all-accomplished young Lady, were to plead at the Bar instead of her stupid Father? Our Laws would never receive the least Dishonour from them, nor would Justice so often be violated. (s. 24-25)

X, 1742: During my Stay here, I had not the Courage openly to condemn this deprav'd Custom: But upon my leaving the City, I told several, that these Junipers acted in downright Contradiction to Nature, since from the universal Voice and Consent of Nations it was evident, that the Males alone were form'd for all the arduous and important Affairs of Life. To this they reply'd, that I confounded Custom with Nature, since the Weakness we impute to the Female Sex is deriv'd solely from Education. This is clear, from the Form of Government establish'd at *Cocklecu*, where in that Sex you find all the Virtues, and large Endowments of Mind, which the Masculine sex, in other Places arrogate to themselves. For the Cocklecuanian Women are grave, prudent, constant, and secret. The Men, on the contrary, are light, empty, frothy Creatures. Hence, when any Thing absurd is related, the common Saying is, That's a manly Trifle. Again, when any Thing is done rashly and unthinkingly, the Proverb is, We must make Allowances for manly Weakness. Notwithstanding this, I could not acquiesce in these Arguments, being thoroughly convinc'd of the Impropriety and Deformity of this Custom. [...]

Among the sumptuous Edifices of this City, the most admirable was the Royal Seraglio, the Residence of three hundred Youths of exquisite Beauty. They were all maintain'd at the Expense of the Queen, and kept for her private Pleasures. As I happen'd to hear, that my Person was much commended, I was afraid of being clapp'd up in the Seraglio, and hurry'd away with all imaginable Haste.

- Pedibus metus addidit alas. (s. 121-123)

Anonym oversætter om kvinders position (1828)

VII, 1828: In the beginning, as it approached me, I took it to be one of the twelve signs of the Zodiac; and secretly wished in my heart, if that really were the case, that it might be the Virgin; for, out of the whole constellation-system, no one, save her, could, in that solitude, show me the

smallest particle of motherhood, or afford me the least consolation. As this creature, however, drew nearer to me, I perceived that it was neither more nor less than a huge and frightful griffin. (s. 11)

VIII, 1828: [...], the Lord Chief Justice, after first suffering the envelope which covered his face to be taken away, rose from his seat, and lifting up his branches towards heaven, pronounced, with much suspension of voice and great emphasis, some words, which I imagined to be the sentence against me. (s. 25)

IX, 1828: What excited my astonishment the most, was the history of the Lord Chief Justice. That personage was a virgin, who was born and educated in the place, and was appointed by the Regent to the office of *Kaki*, or Chief Judge of the city. It must here be remarked, that this people, in nominating any person to fill a high public situation, never take the sex into account; but, after strict examination of his or her abilities, confide the affairs of the state to the most worthy person among those, whose capacity has been brought under consideration and found appropriate to the task.[...] Her name was Palmka; and had now for the space of three years discharged the duties of her office with such rigidity, that she had thereby attained to the highest degree of renown. [...]

Like Themis, she in the even balance poised
Preponderating justice against fraud;
And she distinguish'd truth's peculiar rays
From falsehood's borrow'd lustre, - goddess like.

[...]This caused me to perceive, on a closer examination and reflection, that the Potuites, through not excluding the fair sex from office, howbeit, did not act so Bedlamitish as I had first imagined. I thought to myself; suppose the Sheriff's wife of Bergen were to sit in judgement in the senate, instead of her husband; or counsellor Severin's daughter – a well-spoken, clever, and witty young lady – were to plead instead of her stupid and dolter-headed father; perhaps jurisprudence, by the bye, might not, in consequence, sustain any considerable loss, nor justice and equity so often fall into qualms and fainting fits. (s. 29-32)

X, 1828: I ventured not, as long as I resided among these Juniper-trees, to defame or slander publicly this inverted custom; but as soon as I had quitted the capital, I mentioned to several

persons, that it was entirely repugnant to common sense; as it was clear, from the general law of nature, and common assent and approbation of all nations, that the male sex was destined to be employed in difficult and important occupations. But they insisted that I confounded customs and regulations with nature, and that the alleged imbecility in the female sex ought solely to be attributed to their education; which the State of this country particularly showed, since it was found that the virtues and mental gifts were possessed by the females, which the males in other places arrogated entirely to themselves. And it is a matter of fact, that the *Koklekuitish* ladies are in general modest, serious, discreet, constant, and reserved; while the men, on the contrary, are fickle, addle-headed, rash, and loquacious, For [sic] which reason, when any thing very absurd is related, it is a common proverb to say – *That is the babbling of the menfolks*; and in case any thing is undertaken with too much precipitance, and without mature reflection, it is remarked – *We must make allowance for the imbecility of the menfolks*. But I could not acquiesce in these reasons, and was satisfied in reprobating the constitution of the State, as inverted and entirely repugnant to nature. [...]

Among the most magnificent buildings in this city was the Queen's Harem, in which there were three hundred extraordinarily handsome men and youths, who were maintained at the Queen's own cost, for her pleasure and diversion. On my learning that my shape and figure altogether were highly praised by many females, I betook myself in the greatest haste to prosecuting my journey, for fear I should be impressed into Her Majesty's service; and

- Fear gave wings to my feet. (s. 166-166)

Gierlow om kvinders position (1845)

VII, 1845: When I saw this object in the distance I supposed it to be one of the celestial signs, but when it came near I perceived it to be an enormous eagle, which followed in my wake as if about to pounce upon me. (s. 4)

VIII, 1845: In half an hour the superior judge rose from the chair, removed the blanket, raised the branches towards Heaven, and spoke with much grace, what I supposed to be my sentence. (s. 15)

IX, 1845: But what most excited my curiosity was the history of the supreme judge. This was a virgin, a native of the town, and appointed by the King to the office of Kaki, or judge, for her superior virtue and talent. It must be observed that this nation pay no regard to sex in appointments

to office, but, after a strict examination, elect those to take charge of affairs who are proved to be most worthy. [...]

The young virgin of whom I have spoken, had received, four years before from the Karatti, a certificate for remarkable attainments and virtues, and had been invested with the "blanket." This blanket was wrapped about her head during my trial; this precaution, however, is taken only in trials such as mine, in which the occasionally broad nature of the testimony might have a painful effect upon the virgin judge, should her face be exposed to the public gaze.

The name of this virgin was Palmka. She had officiated for three years with the greatest honor, and was considered the most learned tree in the city. [...]

As Themis' self, with scales of equal weight,
She judged with candor both the small and the great:
The sands of thruth she, like the goddess, frees
From falsehood's glitter and from error's lees. (s. 17-18)

X, 1845: The most splendid building in Kokleku is the Queen's harem, in which three hundred beautiful young fellows are shut up for life. So jealous is the queen, that no females is allowed to approach the walls within one hundred yards. Never beholding any of their race but the queen and a few dried-up and ugly spinsters, the poor creatures vegetate, mindless and joyless. Having heard, accidentally, that my form had been praised in the presence of the queen, I hastily escaped from this unnatural and execrable land:

- Fear to my feet gave wings. (s. 63)

Appendix 2: passagerne på fransk

Hovedtemaet statsstyre

Anonym oversætter om statsstyre (1741)

I, 1741: Personne dans cette Région – là ne peut exercer deux charges à la fois; car les Potuans ont pour maxime, que la moindre occupation demande une personne tout entière. Surquoi je remarquerai, avec la permission de M^{rs}. Les Habitans de notre globe, que les charges sont beaucoup mieux administrées chez cette Nation, que parmi nous; [...] Chez les Potuans, personne n'entreprend rien audelà de ses talens. (s. 86-87)

II, 1741: Les Potuans ne sont pas distingués en Patriciens & en Plébeïens, ou en Nobles & en Roturiers. Cette distinction avoit bien lieu autresois parmi eux; mais les Princes, ayant remarqué, que cela étoit une source de discordes & de divisions, abolirent toutes les prérogatives attachées à la naissance, & voulurent qu'on n'estimât plus que la vertu, & que l'on n'eût plus égard qu'à elle. (s. 88)

III, 1741: Parmi les maxime de ces Princes, l'une des plus louables, est celle qui les porte à maintenir entre leurs sujets une juste égalité, autant que la sûreté de l'Etat le peut permettre. Là, on ne voit point ces différentes classes de dignités qui sont parmi nous: Les inférieurs obéissent à leurs superieurs, les jeunesgens vénèrent les Vieillards, & puis c'est tout. (s. 103)

IV, 1741: Quoique l'autorité du Souverain ne soit point bornée par les loix, on peut dire néanmoins que les Princes Potuans gouvernent plutôt en Pères, qu'en Souverains. Ils aiment la Justice, non pour se conformer aux Loix, mais uniquement pour l'amour d'elle – même. Ils savent acorder la liberté des Peuples avec les droits de la souveraine puissance, deux choses qui par tout ailleurs paroissent incompatibles. (s. 102-103)

Lugin om statsstyre (1944)

I, 1944: Sur cette planète, personne n'exerce à la fois deux métiers. On considère que la moindre occupation exige tout son homme. C'est pourquoi (et voici qui tranquillisera les habitants de notre terre) les offices sont administrés mieux et plus correctement que chez nous. [...] Ici, personne n'entreprend rien que son intelligence lui interdise. (s. 52-53)

II, 1944: La principauté potuane n'a pas de noblesse. Il existait bien, autrefois, dans la population, des classe différentes. Mais les princes ont observé que cette distinction semait la discorde et ils ont sagement aboli toutes les prérogatives attachées à la naissance, de sorte qu'on juge les arbres à la vertu, aux devoirs et aux travaux. [Je l'expliquerai plus longuement ailleurs.] (s. 53)

III, 1944: Le prince se fait une règle de maintenir une parfaite égalité entre ses sujets, dans la mesure où l'administration de l'État le souffre. De ce fait, les différences sociales n'existent pas. Les employés doivent obéir à leurs supérieurs et les jeunes gens honorer leurs aînés, c'est tout. (s. 62)

IV, 1944: Bien qu'illimité, le pouvoir des princes potuans ne laisse pas d'être paternel. Ils rendent la justice avec intelligence et ne dédaignent pas, à bon escient, de s'écarter de la lettre des lois. Enfin, incompatibles ailleurs, l'exercice de leur souveraineté et la liberté du peuple vont de pair constamment. (s. 62)

Ducetom statsstyre (2001)

I, 2001: Ici personne ne peut exercer deux métiers à la fois : on estime que toute fonction requiert son propre travailleur. C'est pourquoi les emplois s'en trouvent mieux gérés que chez nous – ceci dit avec l'accord des habitants de notre monde. [...] Ici, en revanche, personne n'est chargé de ce qu'il ignore. (s. 56-57)

II, 2001: Les habitants de Potu ne se répartissent pas entre la noblesse et la bas peuple. Autrefois, cette hiérarchie existait, mais lorsque le Roi réalisa qu'elle n'apportait que l'inégalité, il fit prudemment abolir tous les privilèges qui ne dépendaient que de la naissance, de manière à ce que les arbres ne soient plus jugés sur leurs vertus, leurs tâches et leur travail. (s. 57)

III, 2001: Un des principes les plus utiles ici est le suivant : le Roi, autant que possible, s'efforce de maintenir l'égalité entre ses sujets. La dignité ne dépend pas ici de tel ou tel statut, mais les plus faibles doivent obéir à leurs supérieurs, et les plus jeunes respectent leurs aînés. (s. 66)

IV, 2001: Le pouvoir des Rois potuans est absolu, bien que leur régime soit plus paternel que tyrannique. Comme la justice est exercée d'après des principes et non uniquement des lois, ils

associent toujours royauté et liberté, deux concepts qui, autrement, sont facilement incompatibles.
(s. 66)

Hovedemaet religiøs tolerance

Anonym oversætter om religiøs tolerance (1741)

V, 1741: Je lui expliquai aussitôt en abrégé les articles de notre Croyance, à quelques-uns desquels, je voyois sonfront se rider, témoignant par-là qu'il les approuvoit, & y souscriroit sans peine. Il s'étonnoit qu'une Espèce comme la nôtre privée du sens-commun, eût des idées si saines de la Divinité, & qu'elle eût les principes du culte qui lui est dû. Mais lorsque j'en vins aux sectes innombrables, qui divisent les Chrétiens, & que je lui racontai qu'à cause de la diversité de leurs opinions, ceux de cette Religion se déchiroient leurs propres Entrailles, il me dit, „qu'il y avoit aussi parmi ses sujets différens setimens par rapport au Culte divin; mais qu'on ne persécutoit personne à cause de cela. Que toute persécution excitée au sujet de matières purement speculatives, ou d'erreurs qui ne partent que des différentes manières d'envisager les choses, étoit l'effet de l'orgueil, & de ce que chacun se croit plus habile que son Compagnon, idée qui ne sauroit plaire à Dieu, qui ne recommande rien tant que la modestie & l'humilité. Je ne trouble personne, ajouta-t-il, pour s'écarter, de bonne soi dans les choses de speculation, de l'opinion reçue, pourvû aussi qu'on ne trouble point la pratique extérieure du culte divin, & en cela je ne sais que suivre les traces de mes Prédecesseurs, qui ont toujours pensé, que c'étoit une chose cruelle, que de vouloir lier & garotter, en quelque forte, les pensées des Créatures raisonnables, & dominer sur les consciences. J'observe scrupuleusement la même règle par rapport aux affaires politiques; de forte que je me mets peu en pein, si mes sujets ont des opinions différentes à l'égard de ma figure, de ma manière de vivre, de min économie, & de plusieurs autres choses de cette nature, pourvû qu'ils reconnoissent, que je suis leur légitime souverain à qui ils doivent l'obeissance: moyennant cela, je les tiens tous pour bons Citoyens. *Seigneur*, lui répondis – je alors, *ce que vôtre Altesse Sèrénissime vient de dire, c'est ce que nous appellons chez nous le Syncretisme, & nos Savans se dechainent fort contre ce système.* Il ne me laissa pas parler d'avantage; & s'en allant un peu en colere; il m'ordonna de demeurer jusqu'après le repas. s. 65-67

VI, 1741: [Denne passage findes ikke i denne oversættelse.]

Lugin om religiøs tolerance (1944)

V, 1944: Alors je lui résumai tous les articles de la foi, ce qui le dérida un peu et lui fit déclarer qu'il pouvait souscrire à tous sans contrainte, mais non sans admirer qu'un peuple qui manque de jugement possédât de sains principes au sujet de Dieu et de son culte. Apprenant que les chrétiens sont divisés en sectes innombrables et que, pour ne pas s'entendre en matière de foi, ils prennent les armes contre leur propre chair :

– Chez nous aussi, dit-il, nous avons bien des idées différentes sur le culte divin, mais aucun pour autant ne persécute son prochain. Car toute persécution pour des théories philosophiques, ou pour des erreurs issues de perceptions différentes, provient de l'orgueil de ceux orgueil ne saurait plaire à Dieu qui nous recommande la modestie et l'humilité. Les gens qui, de bonne foi, s'éloignent dans leurs spéculations de l'opinion reçue, nous ne troublons ni ne combattons leur suivons les traces de nos prédécesseurs qui estimaient inhumain d'entraver le jugement des individus et de régner sur les consciences. Nous conseillons d'ordinaire l'observation de cette règle même en politique, si bien que, si les opinions de nos sujets diffèrent sur la beauté physique, les mœurs, l'économie domestique et les autres questions de cet ordre, mais qu'ils nous reconnaissent comme souverain légitime, nous les tenons tous pour de bons citoyens.

– Altesse Sérénissime, cela s'appelle chez nous le syncrétisme, et nos érudits désapprouvent hautement ce système, car...

Le prince ne me laissa pas de temps d'en dire davantage et s'éloigna un peu irrité, me donnant l'ordre d'attendre qu'il eût déjeuné. (s. 43-44)

Ducet om religiøs tolerance

V, 2001: Je lui exposai notre foi en quelques mots. Au fur et à mesure que je parlais, je vis le plissement de son nez disparaître ; il concéda qu'il pouvait s'y soumettre de bon gré, et s'étonna de ce qu'un peuple dépourvu de bon sens puisse avoir des concepts aussi sains et justes sur Dieu et son culte. Mais il déchantait en apprenant que les Chrétiens étaient réparties en sectes et qu'en conséquence, ils se persécutaient et massacraient souvent : «Chez nous, protesta-t-il, les conceptions du divin sont diverses et hétérogènes, mais personne ne persécute son prochain. Toute persécution touchant les pensées et les opinions, comme les erreurs nées d'une différence de concepts, n'ont ni plus ni moins leur origine dans l'orgueil, dans la présomption qu'à l'un de penser mieux qu'un autre ; un orgueil que Dieu peut difficilement accepter, lui qui aime la modestie et l'humilité. Ici, nous ne châtons personne qui, dans sa naïveté, s'écarte de l'opinion commune pour se perdre en spéculations, pourvu que, dans la pratique, il n'ait dévié du culte traditionnel. Comme

mes prédécesseurs, je juge cruel d'imposer des chaînes de pensée à des créatures intelligentes, et de régner sur les consciences. Je respecte scrupuleusement la même règle concernant le régime. Peu m'importe les opinions diverses de mes sujets, concernant ma personnalité, mon apparence physique, mon mode de vie, ou la façon dont je tiens mon palais et autre détails, du moment qu'ils me reconnaissent comme leur souverain légitime et qu'ils jurent obéissance à mes décrets. Dans ce cas-là, je les considère tous comme d'honnêtes citoyens ».

– Votre Altesse», répondis-je, «cela porte chez nous le nom *syncretismus*, et est, curieusement, vigoureusement contesté par nos savants.» Je n'eus pas le temps d'en dire davantage : légèrement froissé, il partit subitement en me commandant d'attendre la fin de souper. (45-46)

VI, 2001: Faire des sacrifices, chanter des psaumes, festoyer tous les deux jours, honorer les cendres des morts, suivre aux processions les images des Saints, tout cela relève bien plus de la paresse dévote que de la pratique spirituelle ; [...] Cimali s'était toujours efforcé fonder ses propos sur des exemples semblables, et comme tous les Potuans les appliquent à la lettre, les prêcheurs de l'Église romaine ou «missionnaires» perdraient assurément leur temps dans ce pays : eux qui recommandent si bien la participation aux cérémonies et promettent le Paradis à ceux qui adorent les reliques, eux qui se gavent pendant les fameux quarante jours de tous les délices qu'offrent les champs, les mers, les vignes, les fleuves et les océans. (s. 62)

Hovedtemaet kvinders position

Anonym oversætter om kvinders position (1741)

VII, 1741: Je crus au premier aspect, que c'étoit un des douze signes du Ciel-Souterrain, & je souhaitois fort, au cas que ma conjecture se trouvât vraie, que ce fut la Vierge, ne doutant pas que je ne vinsse à bout de l'appaiser, & de tirer parti d'elle dans la solitude où je me trouvois. C'étoit au fond le seul de système des douze signe, qui pût m'être bon à quelque chose. Mais, lorsque ce Corps se fut approché de moi, je n'apperçus qu'un Grifon affreux, & cruel. (s. 11-12)

VIII, 1741: [...] au bout de laquelle le Président, ayant ôté le voile qui le couvroit, se leva, & étendant de nouveau ses branches, pronôça avec décence certaines paroles que je crus qui contenoient ma sentence: s. 26

IX, 1741: L'Histoire qu'on me fit au sujet d'une Femme, qui avoit exercé l'emploi de Président, me surprit encore d'avantage. Ce Président-fémelle, étoit une Fille native de la ville en question, elle fut élevée par le Prince à la dignité de *Kaki*, c'est-à-dire de Juge suprême de la ville; car telle est la coutume de cette Nation de ne mettre aucune différence de Sexe par rapport aux charges de l'Etat, & de n'avoir égard qu'au mérite en les conférant.

[...] *Palmka* (c'est le nom de cette Fille) exerça son emploi avec beaucoup de gloire pendant l'espace de trois ans, & fut regardée comme l'arbre le plus sage de la ville.

Comme une autre Thémis dans sa juste

Balance

Elle examinait tout au poids de l'équité.

On ne la vit jamais opprimer l'innocence,

Ni jamais s'éloigner de son intégrité.

Je pensois donc, en confiderant en faveur de beau-sexe n'étoit pas aussi mal imaginé, qu'il me l'avoit paru d'abord; & je me disois à moi-même; quel mal y auroit-il, par exemple, quand la Femme du Bourgue maitrer de Berge connoitroit des causes, & prononceroit les sentences? Quel mal y auroit-il encore quand la Fille de l'Avocat Severin, qui est une personne qui ne manque ni de Savoir, ni d'éloquence, plaideroit à la place de son stupide père? Non, cela n'apporteroit aucun préjudice à nôtre jurisprudence, & peutêtre Thémis ne recevrait pas les soufflets qu'on lui donne. (s. 30-31)

X, 1741: Je n'osois pas blâmer ouvertement les usage de ces Génévres lorsque j'étois encore parmi eux; mais dès-que j'en sus parti, j'en dis mon sentiment à d'autres Arbres, & je leur témoignai combien j'avois été choqué de voir chez cette Nation les Femmes assises au timon des affaires, vû que par le Droit général, & le consentement de tous les Peuples, le sexe viril est seul propre aux grandes choses. A cela on me répondoit, que je confondois mal à propos la coutume & l'usage avec la nature; vû que la soiblesse que je reprochois aux Femmes ne venoit que de l'éducation, ce qui se provoitoit assés par la forme du Gouvernement de Cockléku, où l'on voyoit briller chez les Femmes toutes les bonnes qualités de l'esprit, que les mâles s'arrogent ailleurs à eux seuls; Car les Cocklékuanes ajoutoit-on, sont graves, prudentes, constantes & taciturnes, au lieu que les Mâles y sont légers, étourdis & grands parleurs; d'où est venu le proverbe chez ce Peuple quand on raconte

quelque chose d'extravagant, *ce sont des bagatelles viriles*; & lorsqu'on a fait quelque chose à l'étourdie, les Cockékluanes [sic] disent, *qu'il faut passer quelque chose à la foiblesse virile*. Mais jamais je n'ai pu me rendre à de pareils Argumens, & j'ai toujours été persuadé que la coùtume de ce Peuple étoit abominable & contraire à la nature. L'indignation que je conçus cependant contre l'orgueil de ces Femmes, me fit naître ensuite un dessein qui m'attira bien des malheurs, comme je le dirai en son lieu.

Parmi les Edifices somptueux qui sont dans la Ville de Cockléku, on renarque le serrauk royal, qui est rempli de trois cens jeunes Garçons d'une beauté extraordinaire. Ces Garçons sont entretenus aux dépens de la Reine qui s'en sert pour ses plaisirs, à-peu-près comme les Rois d'Orient se servent de leurs Concubines. Comme j'appris que plusieurs Génévres s'avissoient de vanter ma figure, je craignis qu'il ne prît fantaisie à cette Reine de vouloir avoir de ma race, & qu'elle n'ordonnât à chasseurs-de-beaux-Garçons [sic] de m'enlever & de m'ensermer dans son serral, c'est pourquoi je pris le parti de décamper au plus vite

La crainte me donna des aîles (s. 162)

Lugin om kvinders position (1944)

VII, 1944: De prime abord, je crus que c'était l'un des douze signes du zodiaque souterrain et je désirais, si ma conjecture se vérifiait, que ce fût la Vierge, parce que, du système entier des douze signes, ce signe-là seul – c'est-à-dire la Vierge – eût réussi à m'apporter dans cette solitude un peu d'aide et de consolation. Comme de corps s'approchait, je vis que c'était un griffon farouche et effrayant. (s. 15)

VIII, 1944: Un silence d'un demi-heure suivit leurs interventions. Alors, dépouillant le voile dont il était couvert, le président se leva, éleva au ciel ses rameaux et prononça déceimment des paroles qui me parurent contenir mon jugement. (s. 22)

XI, 1944: L'histoire du président souleva en moi la plus admiration. C'était une jeune fille du pays, que le prince avait nommée *kaki* ou juge suprême de la ville. Ce peuple, en effet, n'a pas égard au sexe dans la distribution des fonctions publiques et quand il y a lieu de choisir quelqu'un, on confie les affaires de l'État aux plus dignes. [...]

Cette jeune fille, nommée Palmka, avait été pendant trois ans un fleuron de sa cité, où tout le monde la louait et la considérait come l'abre le plus sage. [...]

C'est pourquoi l'attitude de ce peuple vis-à-vis du sexe faible, que j'avais condamnée à première vue, m'apparut sous un autre jour, j'irai jusqu'à dire : assez juste, après un examen plus attentif. Je me disais : Qu'arriverait-il si la femme de notre juge de Bergen rendait la juste à la place de son mari ? si la fille de l'avocat Séverin, jeune personne éloquente et spirituelle, plaiderait à la place de son imbécile de père ? Notre jurisprudence n'y perdrait rien et peut-être la juste ne serait-elle pas de décriée si souvent. (s. 23-24)

X, 1944: Aussi longtemps que je vécus chez ces genévriers, je n'osai pas condamner ouvertement leur coutume perverse. Mais quand j'eus quitté la capitale, je déclarai à qui voulait l'entendre qu'on agissait contre nature puisque, d'après le droit universel et l'avis de toutes les nations, le sexe fort a été évidemment formé pour les affaires difficiles et importantes.

– Vous confondez, me répliqua-t-on, la coutume et l'institution avec la nature. Les faiblesses que l'on constate dans le sexe faible proviennent de l'éducation seule, comme le prouve la situation et l'organisation de cet État, où nous voyons briller chez les femmes les vertus et les qualités intellectuelles qu'ailleurs les mâles revendiquent exclusivement. Car les Cocklekuanes sont modestes, sérieuses, prudentes, constantes et discrètes, mais leurs hommes. Légers, hâtifs et loquaces. De là, quand on raconte quelque absurdité, l'expression : Ce sont propos d'hommes, et quand on fait quelque chose précipitamment ou qu'on entreprend un ouvrage sans réfléchir : Pardonnons à la faiblesse de l'homme.

[...]

Parmi les plus magnifiques édifices de la ville, je dois signaler le gynécée royal, qui abritait trois cents hommes et jeunes gens, tous nourris aux frais de la reine et destinés à ses plaisirs. On me rapporta que ma beauté laissait peu de femmes insensibles. Dans la crainte d'être emmené dans ce gynécée par des rabatteuses, je me dépêchai de me remettre en route. Ma crainte me donnait des ailes. (s. 96-97)

Ducet om synet på kvinder (2001)

VII, 2001: En le voyant s'approcher, je crus d'abord qu'il s'agissait de l'un des douze signes du zodiaque, et la Vierge espérais-je secrètement, car aucun des autres ne pouvait mieux me consoler ni me distraire dans mon isolement. Mais lorsqu'il se trouva plus près, je vis que ce n'était rien de moins qu'un formidable griffon. (s. 16)

VIII, 2001: Allocutions suivies toutes deux d'un parfait silence d'une heure entière. Enfin, le juge retire la couverture qui lui couvrait le visage, se leva, érigea ses branches vers le ciel et prononça très solennellement quelques mots qui, de toute évidence, arrêtaient la sentence. (s. 23)

IX, 2001: Ce qui suscita le plus mon étonnement fut l'histoire du juge. Il s'agissait d'une jeune fille qui était née dans cette ville, et que le Roi avait nommée Kaki, c'est-à-dire «Juge suprême». À ce sujet, il faut préciser que dans cette nation, on ne nomme pas les gens à un poste en fonction de leur sexe, mais selon leur aptitude prononcée à servir la cause de l'État. [...]

Son nom était Palmka, et depuis trois ans déjà ses vertus étaient célèbres. [...]

*Gardienne de la Justice, elle veille sur sa balance
À l'image de Thémis, sans tort ni défaillance ;
Elle fait comme la déesse briller la vérité
Pour que l'aura traîtresse du mal soit éclipsée.*

[...] Cela m'amena à reconsidérer mon opinion vis-à-vis des Potuans, qui, en refusant d'exclure le beau sexe des hauts postes, agissaient finalement plus consciencieusement que je ne pensais au début. Je me demandais ce qui se produirait si l'épouse du bourgmestre de Bergen présidait le Conseil à la place de son mari, et si la fille du procureur Séverin, qui avait de la jugeote et de la répartie, instruisait les affaires à la place de son idiot de père. La législation n'e souffrirait peut-être pas autant qu'on voudrait bien le croire, et la justice en serait peut-être moins perçue comme une notion abstraite. (s. 26-27)

X, 2001: Aussi longtemps que je séjournai chez ces genévriers, je n'orsai blâmer ouvertement ces mœurs inversées, mais dès que j'eus quitté la capitale, je ne cachai plus mon sentiment : celles-ci étaient contre nature, puisque les lois fondamentales, et le consentement mutuel de tous peuples destinent clairement l'homme aux tâches délicates et d'importance. Mais on prétendit que je confondais tradition et institutions avec état d'espèce ; et que la prétendue faiblesse des femmes devait tout bonnement être imputée à leur éducation, ce qui était surtout manifeste dans ce pays puisqu'elles y présentaient des vertus et de l'esprit qu'ailleurs, les hommes n'attribuaient qu'à eux-mêmes. Et les dames du royaume de Kokleku ont bel et bien coutume d'être humbles,

responsables, sérieuses, fiables et justes ; alors que les hommes, au contraire, sont immatures, étourdis et rapporteurs. Par conséquent, dès que quelqu'un raconte des absurdités, on cite en guise de proverbe : « Ce sont des contes de bonshommes » ; et lorsque l'on entreprend quelque chose précipitamment, sans avoir mûrement réfléchi : « La faiblesse est le propre dy mâle ». [...]

Parmi les édifices les plus prestigieux de la ville, il y avait le harem de la Reine qui comptait trois cents hommes et adolescents d'une beauté exceptionnelle, qu'elle entretenait à ses frais pour son propre plaisir. Lorsque j'appris que certaines me trouvaient à leur goût, je repris la route en tout hâte, de peur d'être captif de Sa Majesté :

Et la peur donna des ailes à mes pieds. (s. 100-101)

Appendix 3: passagerne på hollandsk

Hovedtemaet statsstyre

Anonym oversætter om statsstyre (1741)

I, 1741: In dat land bedient niemand ooit twee ampten te gelyk, vermits men aldaar vaststelt, dat de minste bezigheid een geheel man vereischt. Om deeze reden (hetz y met oorlof van de bewoonders onzes Aardbols gezegt) worden de ampten daar getrouwer en beeter bedient als by ons. [...] Niemand dan neemt hier iets aan, daar hy geen bekwaamheid toe heeft. (s. 67)

II, 1741: De Inwoonders deezes Vorstendoms zyn niet onderscheiden in Edelen en Gemeene. Voortyds hadt dat onderscheid van rang plaats; dog toen de Vorsten bespeurden dat door het zaat van tweedracht verspreid wierdt, namen zy voorzigtiglyk weg alle voorregt uit geboorte spruitende: zulks de boomen thans geschat worden enkel en alleen naar mate dat deugd bezitten, en naar hunne bedieningen en bezigheden, waar van ik elders uitvoeriger zal spreken. (s.67)

III, 1741: Onder andere Wetten deezes Vorstendoms is deeze niet minder heilzaam, waar door de Vorsten de gelykheid, zoo veel 't Gemeenebest toelaat, onder hunne Onderdanen trachten te houden. Daar van daan heeft men 'er geen hooger of lager rang in de bedieningen, wordende alleenlyk de mindere genootzaakt de meerdere te gehoorzaamen, en de jongere de gene die ouder zyn allen eerbied te bewyzen.(s. 73-74)

IV, 1741: 't Gebied der *Potuaansche* Vorsten, hoe zeer ook hetz elve door geene Wetten bepaald wordt, is veel eer eene Vaderlyke bestieringe, dan Koninglyke regeering: want vermits zy naar verstand, niet naar wetten, Justitie oeffenen; ziet men aldaar eene gestadige mengeling van heersching en vryheid: twee zaken die elders niet konnen te samen gevoegd worden. (s. 73)

Vitringa om statsstyre (1890)

I, 1890: Niemand op deze planeet bekleedt tegelyk twee betrekkingen, want men meent, dat elk ambt een heelen man vereischt. Hierom – de bewoners onzer aarde mogen het mij niet ten kwade duiden, dat ik het zeg! – wordt hier alles vrij wat beter bestuurd dan bij ons. [...] Niemand derhalve neemt hier iets op zich, waartoe hij geene roeping gevoelt. (s.58-59)

II, 1890: De inwoners van dit koninkrijk zijn niet onderscheiden in adel en burgerlieden. Voormaals bestond dit verschil in standen wel. Daar de vorsten echter bemerkten, dat hierin de kiem der tweedracht school, hebben zij wijselijk alle voorrechten der geboorte opgeheven, zoodat de boomen enkel naar hunne talenten, verdiensten en werkzaamheden geschat worden. s.60

III, 1890: Onder de wetten van dit koninkrijk werkt het heilzaamst die, welke den vorst oplegt om, voor zoover het staatsbelang dat toelaat, al zijne inderdanen gelijk te stellen. Hierom zijn hier geene standen: slechts moet de mindere zijnen meerdere gehoorzanem en de jongeren de ouderen eerbiedigen. (s. 64)

IV, 1890: Ofschoon de macht der koningen in Potuanië door geene grondwet beperkt wordt, heerschen zij toch volstrekt niet als tirannen, maar veeleer als vaders. Daar zij van nature en niet door de wet gedwongen de rechtvaardigheid in eere houden, weten zij heerschappij en vijheid, anders twee moeilijk te vereenigen zaken, met elkaar te verbinden. (s. 64)

Hovedtemaet religiøs tolerance

Anonym oversætter om religiøs tolerance (1741)

V, 1741: Daar op leide ik hem kortelyk uit alle de Artikelen van 't Geloof, op welkers meldinge hy eeniger maten de rimpels uit zyn voorhofd trok, betuigende, dat hy gaerne elk van die zoude onderteekenen: zig alleenlyk verwonderende dat een Volk van zoo weinig oordeel zulke gezonde gevoelens hadt van God en Godsdienst. Maar straks, toen hy hoorde, dat de Christenen in ontelbaare Secten verdeeld waren, en om die oneenigheid onderling het harnas aanschooten; zeide hy: "By ons zyn 'er ook verscheide gevoelens over de zaaken die den Godsdienst betreffen; dig d'een vervolgt daarom den anderen niet: Aangezien alle vervolginge over zaken rakende alleen de Leere of dwaalingen, en spruitende alleenlyk voort uit de verscheide bevattingen, niet dan uit hoogmoet voortkomen, vermits d'een dwaaslyk meint dat hy meer doorzigt bezit dan de ander: welke hoogmoet aan God, die ons de verdraagzaamheid en nederigheid beveeldt, niet welbehaaglyk kan wezen. Een iegelyk, zeide hy, die ter goeder trouw en in opregtigheid des herten van een aangenomen gevoelen in 't stuk der Leere is afwykende, laten wy zyn oordeel vry, zoo hy maar in de practyk, die eigentlyk den dienst Gods betreft, toestemt: en hierin volgen wy de voetstappen onzer voorzaten na, die 't voor eene onmenschelykheid hielden, het verstand der Stervelingen de boeyen aan te doen, en over de conscientien te heerschen. Deezen regel bevelen wy ook in 't

burgerlyke zeer zorgvuldig te volgen: invoegen dat zoo de gevoelens der onderdaanen, rakende de form onzer lichaamen, de manier van leven, de huishoudinge, en wat diergelyks meer is, verscheiden zyn, en egter dezelve my voor wettig Vorst, welken zy gehoorzaamheid schuldig zyn, erkennen; ik ze alle met malkanderen voor goede onderdanen houde.” Hier op antwoordde ik: *Allerdoorlugtigste Vorst, dat wordt by ons voor Syncretismus [INoot in de Ned. editie-1741: "Mengel-moes van gevoelens."] uytgekreten en ten uitersten van onze Godgeleerden veroordeelt.* Meer liet hy my niet toe te spreken, maar ging gramstoorig weg, bevelende my te blyven tot dat hy zyn middagmaal gehouden hadt. (s. 58-59)

VI, 1741: [Denne passage findes ikke i denne oversættelse.]

Vtringa om religiøs tolerance (1890)

V, 1890: Toen zette ik hem in kort al onze geloofsartikelen uiteen. Bij deze mededeeling helderde zijn gelaat wat op. „Elk van die punten”, verklaarde hij, „zou ik met genoeg ondteteken. Het verwondert mij alleen maar, det een volk, hetwelk zoo geheel van oordeel verstoken is, zulke gezonde begrippen koestert omtrent God en de wijs om hem te vereeren”. Maar als hij daarop hoorde, dat de Christenen in talloze sekten verdeeld waren en dat zij om verschil van meening in geloofszaken in eigen ingewanden wroetten, zeide hij: ”Ook bij ons zijn verschillende meeningen op het punt van den godsdienst. Maar daarom vervolgt de een den ander niet. Elke vervolging toch om stelsels of dwaalbegrippen, die enkel en alleen uit verschil van opvatting voortvloeien, vindt haren grond in niets anders dan laatlunkenheid. De een waant dwaselijk, dat hij dieper inzicht heeft dan de ander. Maar zoo’n eigendunk zal wel niet welgevallig zijn aan de godheid, die wil, dat we bescheiden en nederig zullen wesen. Als iemand in zijne beschouwingswijs ter goeder trouw van de algemeen gangbar leer afdwaalt, leggen wij hem geen stroo in den weg, als hij maar met ons overeenstemt in de uitoefening zijner godsdienstige plichten. In dit opzicht drukken wij het voetspoor onzer voorgangers, die het voor inhuiaan hielden om het oordeel hunner medescheepselen aan banden te leggen en den tiran te spelen over het geweten der menschen. Denzelfden regel wenschen wij ook in burgerlijke zaken te zien betrachten: laten mijne onderdanen vrij verschillen in meeningen over de inrichting van ons lichaam, over voedsel, over staathuishoudkunde en wat dies meer zij; als ze mij maar erkennen als hun wettig vorst, wien zij gehoorzaamheid verschuldigd zijn, houd ik hen allen voor brave burgers”. – Ik antwoordde hierop: „Sire, dat noemen wij bij ons *schipperen* of *midden-door-zeilen* en daar hebben vooral onze

geleerde partijmannen een afschuw van''. – Hij gaf mij geene gelegenheid om meer te zeggen: een weinig geraakt ging hij heen, mij gelastend te wachten, totdat het eten zou zijn afgeloopen. (s. 44-45)

VI, 1890: [Denne passage findes ikke denne oversættelse.]

Hovedtemaet kvinders position

Anonym oversætter om kvinders position (1741)

VII, 1741: Met den eersten opslag dagt ik niet anders, of het was een uit de twaalf onderaardsche Hemel-teekenen, wenshende daarom, zoo anders myne gissinge waar was, dat het de Maagd mogte wezen, aangesien alleen dit teiken (te weten de Maagd) uit het gantsch samenstelsel der twaalf teekenen in die eenzaamheid, eenige hulp en troost aan my konde toebrengen. (s. 35)

VIII, 1741: Toen stondt de President, na dat hem het dekzel van 't hoofd was afgenomen, op, en andermaal zyne takken hemelwaards heffende, sprak hu eerbiediglyk eenige woorden, welke ik oordeelde myn vonnis te behelzen: [...] (s.42)

XI, 1741: Maar allermeeest was ik verwondert over de voorvallen van die **de Presidentsplaats** bekleede. (Want men moet weten dat die eene Maagd was, geboren in die Stad, en van den Souverein aangesteld tot *Kaki* of Opperste Regter in de Stad:) want by dit Volk word geen onderscheid altoos van kunne gemaakt in 't uitdeelen der eerampten, maar eene verkiezing gedaan zynde, worden de zaken rakende het Gemeene best de waardigsten toebetrouwd. [...]

Palmka (dus wierdt de Maagd geheeten) hadt met den allerhoogsten lof, geduurende den tyd van drie jaaren, deezen post bekleet, en wierdt gehouden voor de schranderste boom der gantscher Stad.[...]

*Zy wist waar in de grond der zaken was gelegen
En in de weegschaal van de billikheid te wegen
Het weif'lend regts-geding: zy wist het heilig Regt
Te schiften van 't bedrog aan schyndeugd vast gehegt.
Geen zeldzaam toeval kon haar doorzigt ooit verduist'ren,
Mits Themis zelv' altoos kwam haar verstant opluist'ren.*

[...]Derhalve kwam die inzettinge ten voordeele van de vrouwelyke Sexe, welke ik in 't begin veroordeelt had, my niet ongerymt voor, na dat ik de zaake naauwkeuriger had ingezien. Ik dagt by my zelf, wat zoude 't al zyn, zoo de Vrouw van osen *Bergschen* Rigter in plaatze van haaren Man eens in de Regtbank zat? En wat zou men al zeggen, zoo de dogter van onzen **Advocaat Severini**, eene Maagd versiert met welsprekentheid en andere voortreffelyke gemoeds-gaven in plaats van haaren dommen Vader de geregtzaken in de Vierschaar bepleitte? Onze regtsgeleerdheid zou daar door weinig nadeel lyden, en mogelyk zou 't Regt zoo dikwils niet gebogen worden. Voorts dag tik, dat, vermits in de Europische geregtshoven de zaken zoo schielyk beslist worden, zoo de schielyke en onbedagtzame vonnissen tot een ryper onderzoek wierden gebragt, dezelve niet weinig berispinge zouden onderhevig wezen. (s. 45)

X, 1741: Terwyl ik met deeze Jenever-boomen omging, dorst ik deeze averegtsche levenswyze niet opentlyk tegenspreken. Maar toen ik uit de voornaamste stad vertrok, zeide ik tegen eenige, dat men aldaar tegen de Natuur te werk ging, vermits het volgens het algemeen regt, en naar het gevoelen van alle volkeren, vastging, dat de mannelyke sexe geschapen was tot hooge en gewigtige bezigheden. Waar op zy my te gemoet voerden; dat ik de gewoonte en de inzettinge met de Natuur vermengde, nademaal de zwakheden, die men in de veouwelyke sexe gewaar wordt, alleen voortvloeyen uit de opvoedinge; 't geen wel 't meest bleek uit de gesteltheid en wyze van dat Gemeenebest, alwaar men in 't Vrouwvolk zoodanige deugden en gemoetsgaven zag uitblinken, welke de Mannen elders zig zelven alleen toeëigenen. Want de *Cocklekuaansche* vrouwen zyn zedig, deftig, verstandig, stantvastig, en stilzwygende; daar het man volk in tegendeel ligtvaardig, schielyk en snapagtig is: Waarom ook, wanneer 'er iets vreemds verhaalt wordt, men aldaar het spreekwoord gebruikt: *dat het mansgrollen zyn*: eb wanneer 'er iets schielyk en onbedagtelyk uitgevoerd is, zeggen de inwoonders: *Dat men de mannelyke zwakheid iets moet toegeven*. Dog met deeze bewysredenen nam ik geen genoegen; maar oordeelde dat deeze averegtsche wyze van leven, wanhebbelyk, en geheel en al strydig was tegen de natuur. De verontwaardiging, welke my de trotsheid van 't vrouwvolk in 't hart als ingedrukt hadt, was oorzaak van het ongelukkig voornemen, t' welk ik nam een weinig tyds naar myne wederkomste: voornemen, 't geen my zoo veele moeiljkheden veroorzaakt heeft, zoo als ik te zyner plaatze zal melden.

Onder de pragtigste gebouwen deezer stad was het Koninglyke Vrouwengetimmer [indsat som fodnote: 1; Serail], voorzien met driehonderd zoo mannen als jongelingen van de allerschoonste

gedaante en leest, welke alle gehouden wierden op kosten der Koningin, en tot haaren wellust dienden. Hoorende dat de gestalte myns lichaams van eenige zeer geprezen wierdt, en vreezende door de oploopers [indsat som fodnote: 2; 'Scouts'] in dat vrouwegetimmer te zullen gebragt worden, verhaaste ik myn vertrek, en

...De vrees scheen onder 't rekken

Aan myne voeten nog voor vleugels te verstrekken. (s. 100-101)

Vitringa om kvinders position (1890)

VII, 1890: In het eerst meende ik, dat het een van de twaalf sterrenbeelden van den onderaardschen Dierenriem was en begond reeds de wensch bij mij te komen, dat het de Maagd mocht zijn, omdat die mij het best in mijne eenzaamheid zou kunnen troosten en helpen. Maar toen het voorwerp dichterbij kwam, zag ik, dat het een grimmige en reusachtige grijpvogel was. (s. 8-9)

VIII, 1890: Vervolgens nam de voorzitter zijn hoofddekse af, hief zijne takken nogmals ten hemel en sprak bedaard eenige woorden uit, die ik begreep, dat mijn vonnis behelsden. (s. 18)

XI, 1890: Het meest verbaasde mij 't geen men mij van den voorzitter vertelde: het was nota bene eene dame, uit de plaats zelve afkomstig en door den vorst aangesteld tot Kaki, dat wil zeggen, hoogsten rechterlijken ambtenaar. Bij dit volk wordt bij de begeving met ambten geen onderscheid gemaakt tusschen de seksen: men kiest de besten uit en aan de meest geschikten wordt de leiding der zaken toevertrouwd. [...]

Palmka – zoo hette het meisje – had nu drie jaar lang deze betrekking op de loffelijkste wijs waargenomen en werd voor den wijsten boom van de heele stad gehouden. [...] [Ingen vers]

Hierdoor kwam ik bij nauwgezetter overweging tot het inzicht, dat deze bepaling ter gunste van de zwakkere sekse, die ik bij den eersten oogopslag veroordeeld had, toch niet zoo verkeerd zou zijn, als de vrouw van onzen rechter te Bergen vonnissen velde in plaats van haren man; als de dochter van onzen **advocaat** Severinus, een welbespraakt, talentvol en edel meisje, eens mocht pleiten in plaats van haren vader. Onze rechtsgeleerde wereld zou geene schade bij lijden en misschien zouden dan der godin Themis niet zoo vaak de tranen van ergernis langs de wangen loopen. (Dan behoeven wellicht bij ons te lande niet zoo vele vonnissengecasseerd te worden.... (s.21-22)

X, 1890: Gedurende mijn verblijf onder deze Jeneverbessen waagde ik het niet openlijk mijne afkeuring over die verkeerde wereld uit te spreken. Maar toen ik der hoofdstad den rug had toegekeerd, toonde ik den een en ander aan, dat men hier tegen de natuur zondigde, wijl de rechtsinstellingen en meeningen van alle volken het er over eens zijn, dat het mannelijk geslacht tot de moeilijke en gewichtige bezigheden geschapen is. Zij antwoordden, dat ik gewoonte en instellingen verwarde met de natuur, want dat de zwakheid, die der vrouwelijke sekse wordt te last gelegd, enkel het gevolg is van de opvoeding. Het bewijs hiervoor, zeiden zij, levert de inrichting van staat en maatschappij hier te lande. Of ziet men niet, dat de vrouwelijke sekse uitblinkt door de talenten en geestelijke hoedanigheden, waarop elders alleen de mannen aanspraak maken? De vrouwen in Cocklecu immers zijn zedig, ernstig, verstandig, standvastig, gesloten, terwijl de mannen daarentegen wuft, onbezonnen en babbelziek zijn. Vandaar dan ook bij dwaze geruchten het spreekwoord: „dat zijn maar kerelspraatjes”. En is er iets overijds of onbekookts geschied, dan heet het: „Och, dat moet men het zwakke mannelijke vat niet zoo kwalijk nemen!” – Ik voor mij echter kon mij bij die bewijsvoering niet neerleggen en bleef van oordeel, dat het een averechtesche, walgelijke en tegennatuurlijke toestand was. De ergernis, die door den vrouwenlijken overmoed van dit land diep in mijne ziel geprent was, is later de aanleiding geweest tot een ongelukkig plan, dat ik kort na mijn terugkeer opvatte en dat al de onaangenaamheden berokkende, waarvan ik ter gelegener plaats zal vertellen.

Tot de prachtigste gebouwen van de stad behoort de koninklijke harem, waarin zich driehonderd van de schoonste mannen en jongelingen bevinden. Die worden daar allen onderhouden tot het privaat genoegen der koningin. Toe nik vernam, dat ik om mijn uiterlijk door sommigen geprezen werd, beving mij de vrees door ronselaars in dezem harem gesleurd te worden. Ik verhaastte dus mijn vertrek, terwijl de vrees mijne schreden bevleugelde. (s. 107-108)

Appendix 4: passagerne på tysk

Hovedtemaet statsstyre

Anonym oversætter om statsstyre (1741)

I, 1741 (1970): Niemand in diesem Lande hat zweierlei Ämter zu verwalten, denn man glaubt hier, ein jedes Amt erfordere einen besonderen und ganzen Mann. Dieser Ursachen wegen (daß ich es mit Vergünstigung der Einwohner unserer Erde sagen darf) werden auch hier die Ämter besser und löblicher verwaltet als bei uns. [...] Es untersteht sich hier also niemand, ein Amt anzunehmen, wenn er nicht meint, daß er demselben sattsam gewachsen sei. (s. 71-72)

II, 1741 (1970): Die Einwohner dieses Fürstentums sind nicht in Adel und gemeine Leute eingeteilt. Es hat zwar diesen Unterschied vormals gegeben, nachdem aber die Fürsten wahrgenommen hatten, daß hierin der Same der Uneinigkeit verborgen läge, haben sie allen Vorzug der Geburt ganz weislich aufgehoben, und die Einwohner werden nur nach ihren Tugenden eingeschätzt und nach Verdienst zu Ehrenstellen und Ämtern erhoben [...]. (s. 72)

III, 1741 (1970): Unter den Gesetzen dieses Fürstentums ist dieses vor allem eines der heilsamsten, daß die Fürsten, so viel als nur immer möglich, eine Gleichheit unter den Untertanen zu erhalten suchen. Daher findet man hier die Ehrenstellen nicht in gewisse Klassen abgeteilt, sondern die Unteren müssen den Oberen gehorchen, und die Jugend muß das Alter verehren. (s. 82)

IV, 1741 (1970): Die Regierung der Fürsten in Potu, ob sie schon durch keine Gesetze eingeschränkt ist, wird doch mehr väterlich als herrschaftlich geführt, denn indem sie die Gerechtigkeit durch Verstand und nicht nach den Gesetzen administrieren, so vermischen sie allezeit Herrschaft und Freiheit miteinander; das sind Zwei Dinge, die sonst so selten beieinander gefunden werden. (s. 82)

Mylius om statsstyre (1788)

I, 1788: In diesem Staate verwaltet Niemand zwei Aemter zugleich, weil man hier glaubt, die kleinste Beschäftigung fodre einen ganzen Mann. Daher werden auch die Aemter (mit gütigem Wohlnemen der Bewohner unsrer Welt gesagt) weit pünktlicher und besser versehen als bei uns. [...]

Nicht einmal ein Stekkenpferd hält man sich, weil man aus Erfahrung weis, daß diese Thiere, wenn sie zu mutig werden, nur zu oft ihre Reiter über Stok und Blok führen, und ganz von ihren Berufswegen ablenken. Hier findet man keinen Mundarzt, der, nicht zufrieden, sich einen Ruf wie Schmukker und Voitus erworben zu haben, die geheimen und ofnen Schäden des Staatskörpers sondirt, durch sogenannte philosophische Arbeiten Salben und Pflaster dafür zu bereiten sucht, und unter seiner zalreichen Sippschaft, die sich täglich vermehret wie Israel's gesegneter und wie Sand am Meer hervorquellender Saame, von verwandschaftlichem Gefühl verblindet, Leute zum Verbinden mählt, die kaum den Spatel zu handhaben wissen; keine Tonkünstler, der sich über sein Rostral und seiner Flügel hinaus, in die Regionen der Romanen- und Theater-Dichter schwingt, heute den Epigrammatisten, morgen den elegischen Sängler macht, und übermorgen Pamphlete ausstreut, immer bereit, sich in jede litterarische Fehde zu mischen, so fern sie auch immer von seinem Horizonte liegt, und so viele Dissonanzen er auch hervorbringt, wenn er diese Saiten berührt; keinen Bergwerkskundigen, der mit gleichem Glück in die Schachten der schönen Wissenschaften und Künste einzufahren denkt, dessen Wünschelrute aber da nie anschlägt, und der nichts als Kazzensilber und Kobaltkuchen zu Tage bringt, der, durch eine Suade, die der eines Seniors in einer Tabagie völlig gleich kommt, und eine Stentorlunge unterstützt, zum Aerger eines hörgierigen Parterrs Abend für Abend den Theateraristarchen mit weidlichem Getöse spielt; keinen Grammatiken-drechsler und Lexikonsraspler, der stolz darauf, so viel wie die Akademie der Vierziger geleistet zu haben, sich's beigehn lässt, *invita minerva* den Longin und Quintilian zu spielen, die Lessinge, Klopstocke, Wielande und Engel zu bekritteln und zu beschnitteln, die Bürger auf's erbärmlichste zu schulmeistern, kurz, der die Klassiker der Nation durch wiederholte Angriffe in die Pfannehauen zu wollen, und ihre Bemühungen, die Sprache edler, reicher, und für jede Gattung des Ausdrucks geschmeidiger zu machen, durch Fluten kahlen Spotts und seichte Diktatorsprüche zu dämpfen sich bestrebet, die eben so sehr seinen Mangel an geläutertem Geschmack als an gesunder Urtheilskraft beweisen; keinen mechanischen Künstler, der die Sorge seiner Officin Mietlingen überlässt, mitten in der Stadt, zum Nachtheil seines Beutels, den Landwirt im gröbsten Sinne des Worts spielt, mit eigner Hand den vernünftigen und vernunftlosen Bewohnern seines Hauses das Morgenfutter bereitet und wie Pastor Trulliber unsaubern Andenkens keinen wohlbehaglichern Zeitvertreid kennt, als unter seinem Mastvieh zu sein, oder eigenhändig Butter zu machen; keinen Professor *in humanioribus*, der inhuman genug denkt, die allverschlingende Zunft der Monopolisten zu vermehren; keinen Exegeten, der müde der Schriftverbesserung und der Deistenverfolgung, den Insektenjäger und Alchymisten *ex professo*

macht, und die Luftsalkösche *unguibus & rostro* in Schuz nimmt. [...] In diesem Lande nun getraut sich niemand gegen seinen Genius eine Bedienung zu übernehmen. (s. 80-84)

II, 1788: Die Einwohner in diesem Fürstenthum sind nicht in Adliche und Unadliche abgetheilt. Ehrdem galt dieser Standesunterschied; allein die Fürsten haben wahrgenommen, daß daraus nur Saame der Zwietracht entstände, und daher gar weislich alle Vorrechte der Geburt aufgehoben. Heut zu Tage werden die Bäume einzig und allein nach ihren guten Eigenschaften oder nach dem Metier, das sie treiben oder dem Posten, den sie bekleiden klassifizirt. (s. 84-85)

III, 1788: Unter den Gesezzen dieses Fürstenthums ist das vornemlich heilsam, wodurch der Fürst, so viel wie möglich, Standesgleichheit zu bewirken sucht. Hier giebt es keine Rangordnungen unter den Beamten des Reichs, dennoch müssen die Untern die Obern verehren, und Jüngling‘ und Jungfrauen die Alten. (s. 102)

IV, 1788: Die Autorität der Fürsten von Potu wird durch keine Gesezze eingeschränkt, und sie sind mehr Väter als Herrscher. Da sie aus natürlichem Hange, nicht blos der Gesezze wegen, Gerechtigkeit üben, so mischt sich hier beständig Fürstengewalt mit Freiheit, zwei Dinge, die sich sonst nirgends mit einander vertragen. (s. 101-102)

Jerrer om statsstyre (1824)

I, 1824: [Passage I mangler i denne oversættelse.]

II, 1824: Die Bewohner des Königreichs Potu sind nicht in Adel und Bürger eingetheilt. Vormalst bestand zwar ein solcher Unterschied; als man aber sahe, daß in dieser Einrichtung der Saame der Uneinigkeit läge, wurde dieser Unterschied aufgehoben, und blos nach seinen Tugenden und Verdiensten jedem sein Rang und sein Amt angewiesen. (s. 60-61)

III, 1824: [Passage III mangler i denne oversættelse.]

IV, 1824: [Passage IV mangler i denne oversættelse.]

Wolf om statsstyre (1828)

I, 1828: Niemand führt hier zwei Ämter auf einmal, weil sie glauben, daß auch das unbedeutendste Geschäft seinen Mann ganz fordere; darum seyn es mir erlaubt zu sagen, daß man dort die Ämter besser und gewissenhafter verwaltet, als bei uns. [...] Niemand also übernimmt hier etwas, wozu er nicht einen innern Beruf fühlet. (s. 56-57)

II, 1824: Es gibt in diesem Fürstenthum keinen Unterschied zwischen den Bürgerlichen und dem Adel. Ehemals soll er zwar statt gefunden haben; als aber die Fürsten sahen, daß Vorzüge, die blos an die Geburt geknüpft wären, nur den Saamen der Zwietracht unter das Volk ausstreueten, so hoben sie klüglich diesen Unterschied auf, und ließen blos den unter den Bäumen gelten, welchen ihnen ihre Fähigkeiten, Geschicklichkeiten und Ämter geben; (s. 58)

III, 1828: Ein sehr heilsames Gesetz des Staates ist ferner dieses, daß der Fürst beauftragt ist, die Standesgleichheit so viel als möglich aufrecht zu erhalten. Es gibt hier keine Rangordnung, außer der Ehrerbietung, die Untergebene ihren Vorgesetzten, und Jüngere den Ältern schuldig sind. (s. 69)

IV, 1828: Die Macht der Fürsten von Potu ist uneingeschränkt; doch üben sie mehr ein hausväterliches Ansehen, als machthaberische Strenge aus, und das Ganze gleicht mehr einer Familie, als einem Staate. Da sie aus Grundsätzen und natürlichem Hange, nicht blos des Gesetzes wegen, gerecht sind, so verträgt sich hier, wie anderswo nirgends, die Fürstengewalt mit der Freiheit. (s. 69)

Lappe om statsstyre (1832)

I, 1832: [Passage I mangler i denne oversættelse.]

II, 1832: Diese vernünftigen Bäume haben keinen Unterschied der Geburt bei sich eingeführt, sondern sehen bloß auf Fähigkeiten und Tugenden. (s. 16)

III, 1832: [Passage III mangler i denne oversættelse.]

IV, 1832: [Passage IV mangler i denne oversættelse.]

Hovedtemaet religiøs tolerance

Anonym oversætter om religiøs tolerance (1741)

V, 1741 (1970): Ich sagte ihm darauf alle Artikel unseres Glaubens auf, wobei sich die Runzeln in seinem Gesicht etwas wieder verloren. Ja, er sagte, er könne einen jeden Artikel davon ohne Zwang guthießen und sie verdienten völligen Beifall. Darüber aber müsse er sich wundern, daß ein Volk, dem es so sehr an Urteilskraft fehle, solche vernünftigen Gründe für Gott und für dessen Verehrung anzugeben wüßte. Und als er ferner hörte, daß sich die Christen in unzählige Sekten teilten und wegen des Unterschiedes in der Religion gegeneinander stritten, sprach er: „Bei uns gibt es zwar auch unterschiedliche Meinungen in Sachen, die den Gottesdienst betreffen: Deshalb verfolgt aber einer den anderen nicht. Denn alle Verfolgung über theoretische Sachen oder über Irrtümer, so von bloßem Mißverstande herrühren, entsteht aus Hochmut, indem der eine töricht meint, er sähe die Sache besser ein als ein anderer, und eine solche Hoffart kann Gott keineswegs gefallen, der ein Freund der Demut ist. Wir feinden niemanden deswegen an, wenn er in theoretischen Dingen von der einmal angenommenen Meinung abgeht, wenn er nur in den Stücken, die die Ausübung des Gottesdienstes betreffen, mit den anderen einig ist. Wir halten es da wie unsere Vorfahren, die es für unbillig erachteten, dem Urteil eines Geschöpfes Fesseln anzulegen oder über sein Gewissen zu herrschen. Ja, wir preisen diese Regel auch sorgfältig in politischen Dingen an, denn obgleich meine Untertanen, von meiner Leibesgestalt, von meiner Lebensart, Hauswesen und anderen ähnlichen Dingen, nicht einerlei Meinung hegen, halte ich sie doch alle für gute Bürger und Untertanen, solange sie mich für ihren rechtmäßigen Fürsten und Herrn halten, dem sie allen Gehorsam schuldig sind.“ Hierauf antwortete ich: „Durchlauchtigster Fürst, bei uns wird es nicht gern gesehen, wenn ein Teil dem anderen in der Religion allzuviel nachgibt, und vor allen Dingen unsere Gelehrten mißbilligen es auf höchste.“ Er ließ mir aber gar keine Zeit weiterzureden, sondern befahl mir voller Unwillen, so lange hierzubleiben, bis er das Mittagsmahl eingenommen hätte. (s. 57-58)

VI, 1741: [Denne oversættelse er forfattet før 1745 og indeholder derfor ikke passage VI.]

Mylius om religiøs tolerance (1788)

V, 1788: Ich erklärte ihm nun kürzlich die Artikel unsres Glaubens. Die Runzeln seiner Stirn vermehrten sich und er äusserte seine Misbilligung durch starkes Kopfschütteln. Als er aber bald

darauf vernam: die Christen theilten sich in unzählige Sekten, und wüteten wegen dieser abweichenden Glaubens-meinungen in ihren eignen Eingeweiden, so brach er folgendergestalt aus: Auch bei uns herrschen verschiedne Meinungen in Betref der Art, wie man Gott dienen soll. Aber deshalb verfolgt keiner den andern. Denn die Leute über Hypothesen oder Irthümer, verfolgen die bloß aus der verschiednen Sehart entstehen, verrät nichts weiter als den ungeheuren Dünkel sich für scharfsichtiger als andre zu halten; und das höchste Wesen, das keinen Wohlgefallen an Stolz und hoffärtigem Betragen hat, muß dies höchst ungern sehn. Wir lassen denjenigen ganz in Ruhe, der in theoretischen Dingen von der einmal angenommenen Meinung abweicht, wenn er nur in Handlungen, die auf die Verehrung der Gottheit Beziehung haben, mit uns übereinstimmt. Wir ahmen hierin unsern Vorfahren nach, die es für unmenschlich hielten, den Urtheilen vernünftiger Geschöpfe Fesseln anzulegen und über Gewissen zu herrschen. Selbst in politischen Angelegenheiten empfelen wir die Beobachtung dieser Regel sorgfältig. Meine Unterthanen mögen über den Bau meines Körpers, über meine Lebensart, Oekonomie und dergleichen, immer verschiedner Meinung sein, wenn sie mich nur für ihren rechtmässigen Landesherrn ansehen, dem sie Gehorsam leisten müssen. Alsdann halt ich sie insgesamt für wakre Bürger.

Ich. Durchlauchtiger Fürst, diese grosse Nachgiebigkeit in religiösen Dinge nennt man bei uns Indifferentismus, und unsre gründliche Theologen misbilligen sie höchlich. Weiter lies mich der Fürst nicht reden, sondern ging voller Umwillen nach der Mitte des Saals, um sich zu Tische zu sezen; zuvor befahl er mir aber solange zu warten, bis er abgespeist habe. (s. 61-63)

VI, 1788: Aber Opfer bringen, in Hymnen ausströmen, Ruhetage beobachten, die Asche der Todten verehren, sich mit Bildern der Heiligen ausstaffiren, ist eher geistliche Faullenzerei als gottesdienstliche handlungen. [...] Durch dergleichen Bespiele bemühte sich Lismali seinen Saz zu befestigen; und da die Potuaner seine Vorschriften auf's genaueste beobachten, so würden die Römischen Proselytenmacher,*) (Die Missionare) die so sehr die Beobachtung religiöser Ceremonien anempfehlen, und das Paradies denen versprechen, welche die Reliquien der Todten verehren oder sich vierzig Tage lang bloß mit den Delikatessen der Aekker, Gärten, Weinberge, der Flüsse und des Oceans mästen, Zeit und Mühe in diesen Gegenden ganz fruchtlos verwenden. Eben so wenig würden die leisetretenden, glattzüngigen Apostel der unbekannten Obern mit allen ihren Sophistenkünsten bei einem so gradsinnigen Volke etwas ausrichten. (s. 94-95)

Jerrer om religiøs tolerance (1824)

V, 1824: ferner von unserer Religion und unsern gottesdienstlichen Gebräuchen, von den verschiedenen Meinungen hierüber, und der Wuth Andersdenkende mit Feuer und Schwerdt zu verfolgen: da runzelte sich seine Stirn, und seine Gesichtszüge wurden ernster. Und als ich ihm nun vollends eine getreue Beschreibung von unsern stehenden Heeren, von unsern Kriegen und Schlachten, und von den Feuerschlünden, die da gebraucht würden, machte: da wurde er ganz zornig und befahl mir augenblicklich zu schweigen. Er ging auch voller Unwillen sogleich weg und hieß mich hier so lange warten, bis er das Mittagmahl eingenommen hatte. Ich war nicht wenig über das Betragen des Fürsten erstaunt, und konnte anfangs gar nicht begreifen, wodurch ich seinen Zorn erregt und seinen Unwillen mir zugezogen hatte. Denn ich hielt alle unsere Einrichtungen und Gewohnheiten, von denen ich ihm erzählt hatte, für zu vortrefflich und vollkommen, als daß ich hätte glauben sollen, eben sie wären die Ursache seines Zornes. Erst später änderte ich meine Meinung. (s. 48-49)

VI, 1824: [Passage VI mangler i denne oversættelse.]

Wolf om religiøs tolerance (1828)

V, 1828: Er ließ mich nicht einmal ausreden, sondern ging sogleich auf die Kirchenverfassung über. Zu meiner Beruhigung fand er an unsern Glaubensartikeln nichts auszusetzen und wunderte sich nur, wie so verkehrte und kurzsichtige Menschen, wie wir wären, so gesunde und richtige Begriffe von dieser wichtigen Angelegenheit haben könnten. Als ich ihm aber sagte, daß diese Lehre nicht allgemein sey, sondern daß bei uns Religionsparteien und Glaubensspaltungen statt fänden, daß man Religionsstreite mit der größten Erbitterung, ja sogar mit gewaffneter Hand führe, sagte er: „Bei uns sind auch verschiedene Meinungen und Ansichten im Schwange, doch, Gott sey Dank, wir verfolgen einander deshalb nicht. Verfolgungen die ihren Grund in Verschiedenheit der Meinung und Irrthümern, die bei der Verschiedenheit der Fassungskraft unvermeidlich sind, können nur aus geistlichem Stolze und dem thörigsten Dünkel entspringen, daß man sich für scharfsichtiger oder gottbegabter als Andere hält. Wie dürfte sich aber eine solche Vermessenheit in die Gottesverehrung mischen, die in der Anerkennung unserer Abhängigkeit, in dem reuevollen Bekenntniß unserer Unwürdigkeit, in dem Schlagen an unsern eignen Busen besteht? Darum lassen wir Jeden, der sich in seinen Handlungen nichts Sträfliches erlaubt, unangefochten bei seiner Meinung. So hielten es auch unsere Vorfahren und meinten, es sey ein Zeichen der finstersten

Barbarei, wenn man dem Geiste und dem Gewissen Fesseln schmiede. So halten wir es auch mit den politischen Meinungen, die sie über die verschiedenen Gegenstände der Staatsverwaltung haben; wir lassen sie ihnen, dafern sie nur unsern Befehlen gehorchen.“ „Durchlauchtigster Regent,“ sagte ich, „solche Äußerungen gelten bei uns für Synkretismus und Indifferentismus, und sind als sehr gefährlich und ketzerisch verschrien.“ Er ließ mir nicht Zeit zu antworten, sondern entfernte sich mit dem Ausdrücke des Misfallens, und gebot mir bis nach der Mahlzeit zu warten. (s. 45-46)

VI, 1828: Opfer bringen, Psalmensingen, Rast- und Fasttage beobachten, die Reliquien verehren, in Procession mit heiligen Bildern herumziehen, ist mehr geistliche Faulheit, als eine Übung der Andacht. [...] Auf solche Bewise gründete Limali seine Gebote, und da sie die Potuaner auf das genaueste beobachten, so würden die Bekehrer des heiligen Stuhls, Missionairs genannt, welche so sehr auf die Beobachten der Ceremonien dringen, und allen denen, welche die Überreste der Todten verehren, sich vierzig Tage lang an dem Überflusse der Äcker, Gärten, Weinberge, des Meeres und der Flüsse begnügen lassen und aus der Fastenzeit eine Faß- und Mastzeit machen, ich sage, diese Apostel würden hier umsonst ihre Zeit und ihre Mühe verschwenden. (64-65)

Lappe om religiøs tolerance (1832)

V, 1832: Darauf nahm mich der Kaiser allein in sein Kabinett und unterhielt sich eine lange Zeit mit mir von meinem Vaterlande. Jedoch von allem, was ich ihm erzählte, schien nur wenig nach seinem Sinne zu sehn. (s. 14)

VI, 1832: Passage VI mangler i denne oversættelse

Hovedtemaet kvinders position

Anonym oversætter om kvinders position (1741)

VII, 1741 (1970): Anfangs glaubte ich, es sei eines von den 12 unterirdischen Zeichen des Tierkreises, und wünschte daher, wenn das wahr wäre, daß es die Jungfrau sein möchte, weil diese von allen 12 Himmelszeichen allein vermögend wäre, mir in dieser Einsamkeit mit etwas Hilfe und Trost beizustehen. Als mir aber das Ungeheuer immer näher kam, sah ich, daß es ein häßlicher und grausamer Greif war. (s. 22)

VIII, 1741 (1970): Dann stand der Präsident, nachdem er die Decke von seinem Haupte weggenommen hatte, auf, und als er seine zweige gen Himmel erhoben, sagte er ganz zierlich etliche Worte, und ich glaubte, daß darinnen mein Urteil enthalten sei; (s. 32)

IX, 1741 (1970): Am allermeisten aber verwunderte ich mich über die Geschichte des Präsidenten, denn dieser war eine Jungfrau, die in dieser Stadt, wo sie das Regiment verwaltete, geboren und von dem Fürsten zum *Kaki* oder obersten Richter bestellt worden war. Denn bei diesem Volk wird in der Besetzung der Ämter keineswegs auf den Unterschied des Geschlechtes gesehen, sondern man sucht die Verständigsten aus und besetzt die Ämter mit den würdigsten Personen. [...]

Palmka, so hieß diese Jungfrau, hatte jenes Amt schon drei Jahre mit dem größten Ruhme verwaltet, und sie wurde für den allerweisesten und verständigsten Baum in der ganzen Stadt gehalten.

Sie wußte das Recht aufs genaueste zu bestimmen und das Wahre vom Falschen, wenn es auch noch so verdeckt war, zu unterscheiden.

Hieraus sah ich nun gar wohl ein, daß die Verordnung, nach der auch das weibliche Geschlecht zu Ehrenstellen erhoben werden konnte, so ungereimt nicht wäre. Doch dachte ich bei mir selber: wenn bei uns in Bergen des Stadtrichters Frau anstatt ihres Mannes Recht sprechen und des Advokaten Seferins Tochter, die eine beredte und mit vortrefflichen Gemüts Gaben gezielte Jungfrau ist, anstatt ihres dummen Vaters Prozesse führen würde, so hätte unsere Rechtsgelehrsamkeit gewiß wenig Schaden davon, und das Recht würde nicht so oft gebeugt werden. (s. 35-36)

X, 1741 (1970): Solange ich mich unter diesen Wacholderbäumen aufhielt, unterstund ich mich nicht, diese verkehrte Gewohnheit öffentlich zu mißbilligen. Als ich aber die Hauptstadt dieses Landes verlassen, eröffnete ich einigen meine Gedanken, daß man nämlich hierzulande ganz und gar wider die Natur handle, da nach den allgemeinen Rechten und aus dem Beifall aller anderen Völker erhelle, daß das männliche Geschlecht zu schweren und wichtigen Geschäften geboren sei. Allein sie antworteten mir, ich verwechsle Gewohnheit und Gesetze der Natur, weil die Schwachheiten, die wir im weiblichen Geschlechte wahrnehmen, bloß von der Erziehung herrühren, was man deutlich und vornehmlich an der Einrichtung der Regimentsform und Beschaffenheit dieser Republik sehen könne, allwo die Weiber eben die Tugenden und die herrlichen Gemüts Gaben von sich blicken ließen, welche anderwärts sich die Männer einzig und allein zuschrieben. Denn die cocklecuanischen Weiber sind sittsam, ernsthaft, klug, beständig und verschwiegen, die Männer hingegen sind leichtsinnig, frühklug und können nicht leicht etwas

verschweigen. Wenn daher etwas Abgeschmacktes erzählt wird, so sagen sie hier im Sprichwort: Es sind Männermärchen; ist aber etwas aus Übereilung versehen worden oder unbedachtsam unternommen, so heißt es, man muß der Männlichen Schwachheit etwas zugute halten. Allein diese Bewegungsgründe waren für mich nicht hinreichend genug, sondern ich bleibe dabei, daß dieser Zustand verkehrt, häßlich und der Natur ganz zuwider ist. [...]

Unter allen prächtigen Gebäuden dieser Stadt verdient sonderlich der königliche Palast den Vorzug, in welchem dreihundert der schönsten Mannsbilder, sowohl Männer als Jünglinge, aufbewahrt werden. Diese alle werden auf Kosten der Königin unterhalten und dienen zu ihrem Vergnügen. Als ich hörte, daß meine Leibesgestalt von einigen gerühmt wurde, besorgte ich, man möchte mich auch in diesen Palast bringen, so beschleunigte ich meine Reise und die Furcht machte meinen Füßen sozusagen Flügel. (s. 126-127)

Mylius om kvinders position (1788)

VII, 1788: Anfänglich hielt ich es für eins von den zwölf Himmelszeichen hienieden und dann stieg sogleich der Wunsch in mir auf, daß es doch die Jungfrau sein möchte, von der ich mir unter allen den zwölf Zeichen des Himmels allein in meiner Einsamkeit einige Hülfe und Trost versprechen konnte. Da ich aber den Körper näher kommen sahe, so fand ich, daß es ein ungeheuer grosser und scheuslicher Greif war. (s. 11)

VIII, 1788: Darauf wurden dem Präsidenten die Dekken abgenommen, er stand auf, streckte die Zweige gen Himmel und sagte mit vielem Anstand einige Worte, worin meine Sentenz mir zu liegen schien. (s. 24-25)

IX, 1788: Meine grösste Verwunderung aber erregte die Geschichte des Präsidenten. Er war eine Jungfrau, aus dieser Stadt gebürtig, und vom Fürsten zum Kaki oder Stadtpräsidenten ernannt worden. Denn bei diesem Volke wird bei Vertheilung der Amter nicht auf's Geschlecht, sondern auf Verdienste

Rücksicht genommen. [...]

Palmka (so hies dies Mädchen) hatte ihrem Posten drei Jahre hindurch mit dem grössten Ruhm vorgestanden und wurde für den klügsten Baum im ganzen Fürstenthume gehalten.

[...]So haarscharf sonderte sie Wahr von Falsch, Recht von Unrecht, wenn leztres etwa durch eine Lücke Gesez huschen wollte [...]

Hieraus nam ich ab, daß diese Einrichtung zu Gunsten des schwächern Geschlechts, die ich beim ersten Anblik verworfen hatte, bei näherer Prüfung nicht so tadelhaft sei. Wenn, dacht' ich bei mir, die Frau des Stadtdirektors H. in Br.** den Posten ihres Mannes verwaltete; wenn die Tochter des Advokaten ** in K. ein Mädchen voller Beredsamkeit und den ausgezeichnetsten Talenten statt ihres blödsinnigen Vaters die Prozesse führte: so würde warlich die Justiz dabei gar nicht leiden. (s. 28-30)

X, 1788: So lange ich unter diesen Wachholderbäumen war, wagt' ich es nicht, diese verkehrte Gewohnheit öffentlich zu tadeln. Wie ich aber die Hauptstadt dieses Landes verlassen hatte, äusserte ich gegen Verschiedne: man handle hier ganz unnatürlich, da dem allgemeinen Rechte nach und aus der durchgängigen Meinung aller Nationen erhelle, das männliche Geschlecht fel zu schweren, wichtigen Geschäften geboren. Du verwechselst Gewohnheiten und Gesezze mit der Natur, gaben sie zur Antwort. Die Schwachheiten, die Ihr beim weiblichen Geschlechte wahrnemt, rühren blos von der Erziehung her. Dies ersieht man ganz deutlich aus der Verfassung und Beschaffenheit unsers Staats, wo die Weiber mit allen den Eigenschaften des Herzens und Geistes glänzen, mit denen anderwärts nur die Männer zu pralen pflegen. Die Weiber zu Kokleku sind, fuhren sie fort, bescheiden, ernsthaft, klug, beständig und verschwiegen, die Männer hingegen leichtsinnig, vorschnell und plauderhaft. Wird nun etwas ungereimtes erzählt, so sagt man hier sprichwortsweise: Männergeschwätz und weiter nichts! Wenn jemand zu rasch oder voreilig gehandelt hat, heisst es: man mus der männlichen Gebrechlichkeit etwas zu gute halten. Dieser Gründe ungeachtet konnt' ich mich nicht ganz beruhigen, und ich hielt diesen Zustand für verkehrt, unanständig und naturwidrig. [...]

Unter die prächtigsten Gebäude dieser Stadt gehört vornemlich das Harem der Königin, worin sich dreihundert der schönsten Jünglinge befinden. Sie werden insgesamt auf Kosten der Monarchin unterhalten und dienen *pour ses menus plaisirs*. Als ich hörte, daß mein Wuchs und meine Bildung von einigen gelobt wurde, besorgte ich, die *pourvoyeurs* des Harems möchten mich auffangen und in dasselbe schleppen, ich beschleunigte daher meine Reise

- - - mit Furchtbeflügelter Ferse. (s. 168-170)

Jerrer om kvinders position (1824)

VII, 1824: Anfangs wußte ich nicht, was ich aus diesem schrecklich anzusehenden Vogel machen sollte; als das Ungeheuer mir aber näher kam, sahe ich mit Schrecken, daß es ein häßlicher Greif war. (s. 11)

VIII, 1824: Alsdann stund der Präsident von seinem Sitze auf, nachdem er zuvor die Decken vor seinem Haupte weggenommen hatte, reckte seinen Zweige gen Himmel, und sagte einige Worte, in denen, wie ich glaubte, mein Urtheil enthalten war. (s. 24)

IX, 1824: Die meiste Verwunderung nöthigte mir die Geschichte des Präsidenten des Raths ab. Dieser war eine Jungfrau aus derselben Stadt, in der sie die Justizpflege verwaltete, und vom Fürsten selbst zum Kati oder obersten Richter bestellt worden. Denn bei diesem Volke wird bei Besetzung der Aemter keine Rücksicht auf das Geschlecht genommen, sondern einzig und allein auf die Geschicklichkeit und Würdigkeit der Person. [...]

Die genannte Jungfrau, welche die Rechtspflege verwaltete, hieß Palinka [sic], und hatte von 4 Jahren ein sehr rühmliches Zeugniß von den Karattis erhalten, weshalb der Fürst ihr auch einen so hohen Posten anvertraut hatte. Schon seit 3 Jahren verwaltete sie ihr wichtiges Amt, und zwar mit allgemeiner Zufriedenheit und großem Ruhme; und sie wurde in der ganzen Stadt für den verständigsten und weisesten Baum gehalten. (s. 27-28)

X, 1824: So lange ich mich in der Hauptstadt befand, die mehrere ansehnliche Gebäude hat, unter welchen der Pallast der Königin das prächtigste ist, wagte ich nicht etwas gegen jene verkehrte Gewohnheit zu sagen; als ich aber dieselbe im Rücken hatte, konnte ich mich nicht enthalten, einigen Bäumen meine Ansichten hierüber zu eröffnen. Allein sie gaben mir nicht Recht, denn sie meinten der Character der beiden Geschlechter bringe es so mit sich. Die Weiber wären klug, ernsthaft, beständig und verschwiegen; die Männer hingegen einfältig, leichtsinnig und könnten nicht leicht etwas verschweigen. Wenn daher etwas Abgeschmacktes erzählt wird, so heißt es, es sind Männermärchen. Wir schienen zwar diese Gründe nicht triftig genug, allein ich schwieg und eilte so schnell als meine Füße es erlaubten aus diesem Lande. (s. 86-87)

Wolf om kvinders position (1828)

VII, 1828: Die Nähe eines solchen Sternbilds, denn dafür hielt ich dieses Thier, schien mir nicht geheuer, und ich hätte es darum lieber gesehen, ich wäre neben der Jungfrau im Thierkreis

eingeschoben worden. Was hilft es mir, dacht ich, im Himmel zu schweben, wenn dich auch dort die Ungeheuer, die Schlangen, Löwen, Bären und wie die Sterngestalten sonst noch heißen mögen, beunruhigen und necken. Ist nicht die Jungfrau das einzige Wesen, das einen verdrehten Junggesellen, nach den Gesetzen der Homöopathie, wieder in Ordnung bringen, trösten und von der Verzweiflung erretten kann? Aber auch dieser Trost sollte mir Armen, gegen den selbst der Himmel sich verschworen zu haben schien, nicht werden. Denn als das Thier mir vor Augen war, sahe ichs an seinem stieren und flammenden Blicke, daß es ein Drache war. (s. 12)

VIII, 1828: Endlich enthüllte sich der Richter, stand auf und sprach langsam und pathetisch einige Worte, in welchen mein Urtheil enthalten zu seyn schien. (s. 20)

IX, 1828: Vor Allem zog die Geschichte des Präsidenten meine Bewunderung auf sich. Sie war eine Jungfrau, in Keba geboren und von dem Fürsten zum Kati, d. i. Vorstand eines Stadtgerichts, ernannt worden. Bei Übertragung der Aemter wird der Unterschied des Geschlechts gänzlich aus den Augen gesetzt, und nur das Verdienst berücksichtigt.[...]

Palmka, (so heiß diese Themis der Unterwelt) hatte schon drei Jahre lang das Präsidentenamt mit großem Beifalle verwaltet, und dabei sich den Ruf eines ausgezeichneten Rechtsgelehrten erworben.[...]

Sie hatte Theorie mit Praxis wohl verbunden;
Des Unrechts Anwalt hat bei ihr nie Schutz gefunden;
Tief eingedrungen in des Rechts geheimste Falten,
War stets ihr Spruch gerecht, kein regelloses Schalten.

So verwerflich mir auch anfangs diese Vergünstigungen und Gleichstellungen des andern Geschlechts vorkamen, so verschwand doch dieses Vorurtheil bei näherer Prüfung gänzlich. „Es dürfte doch so unrecht nicht seyn,“ dachte ich, „wenn die Frau Stadtrichter z. B. als Mann gekleidet, in eigner Person das Recht spräche, das sie entworfen. Wenn die mit seinem Mundwerke und schönen Naturgaben ausgestattete Tochter des tölpischen, maulfaulen, schielenden Severin anstatt ihres Vaters vor Gericht sich stellte: gewiß würde ihres Vaters Casse dabei gewinnen, die Jurisprudenz manche Aufschlüsse, und Justinian weniger Ohrfeigen erhalten. (s. 22-24)

X, 1828: Überall bemerkt man die traurigen Folgen dieser verkehrten Denkungsart; denn die Frauen sind bescheiden, ernsthaft, klug, standhaft und verschweigen, die Männer vorlaut, plauderhaft, leichtsinnig und wankelmüthig. Ungereimte Erzählungen und Märchen nennt man hier Männer-Gewäsche. Unbesonnene und voreilige Handlungen entschuldigt man damit, daß man sagt, man müsse der männlichen Schwachheit etwas zu Gute halten. Unter die prächtigsten Gebäude der Stadt gehört das königliche Harem. Hier wurden zum Vergnügen der Königin dreihundert der schönsten Jünglinge und Männer beköstigt und unterhalten. Da ich hörte, daß von Einigen mein Gesicht und mein Wuchs gepriesen wurde, beschleunigte ich so viel als möglich meine Reise, aus Furcht in die Hände der Harems-Werber zu gerathen und Furcht lieh meinen Füßen die Schwingen.

Zwar hatte ich nicht den Muth, diese verkehrte Gewohnheit öffentlich zu tadeln, so lange ich unter den Machholdersträuchen mich befand; als ich dieses Land verlassen hatte, äußerte ich ungefähr folgendes: wo Geschlecht, Alter, Geburt und Stand allein die Grenzlinien ziehen, die das Loos der Menschen entscheiden und bestimmen, wo man nicht nach unveränderlichen Grundsätzen die Anlagen eines jeden Einzelnen prüft, und danach ihm seinen Wirkungskreis bestimmt, da kann Ungerechtigkeit und Willkür nicht ausbleiben, und der Unschuldige muß mit dem Schuldigen leiden, der Kluge die Zurücksetzung des Dummen erfahren. Doch scheint es mir gegen die Natur zu senn, daß die Weiber ihre Herrschaft zur Schau tragen. Frommen und einfältigen Herzens müssen sie durch eine tiefere Anmuth als die vorüberrauschenden Eindrücke schnell zündender Reize fesseln, und durch das Wohlwollen, das sie bei Allen erregen und zeigen, eine Herrschaft ausüben, der sie sich selbst nicht bewußt sind. „Das Volk aber, über dessen Schicksale die wetterwendischen Launen und die Nervenzufälle eines Weibes entscheiden, das wird bald selbst in die Ohnmacht seiner Beherrscherin versinken.“ (s. 112-114)

Lappe om kvinders position (1832)

VII, 1832: [Passage VII mangler i denne oversættelse.]

VIII, 1832: [Dann erfolgte ein ziemlich langes Stillschweigen], bis endlich der Präsident sich erhob, und in einigen Worten mein Urtheil sprach, dessen Inhalt mir freilich ein Geheimniß blieb. (s. 9)

IX, 1832: [Passage IX mangler i denne oversættelse.]

X, 1832: In Kockleku herrschte das weibliche Geschlecht und verwaltete die wichtigsten weltlichen, geistlichen und Kriegsbedienungen. Die Männer aber kochten, strickten und spannen. Dies empörte mich ebenfalls und da ich mir einige unvorsichtige Aeüßerungen entwischen ließ, geriethen die Weiber in Harnisch und ich mußte eilig die Flucht nehmen. (s. 19)

Appendix 5: passagerne på de skandinaviske sprog

Hovedtemaet statsstyre

Passage I

I, 1742, Hagerup: I denne Verden har ingen to Bestillinger, thi de troer, at den mindste Bestilling udkræver en heel Mand; derfor, om jeg med vore Indbyggers Tilladelse maa sige det, bliver Embederne bedre forestaaed der end hos os. [...] Derfor tager ingen sig der noget paa, som hand ikke forstaaer. (s. 71-73)

I, 1746: Ingen får i detta landet besitta två tjänster på en gång; ty de tro, at den minsta sysla fordrar en en hel man. Derföra, om jag med våra inbyggares tilstädjelse får lof, kan jag rent ut säga, at tjänster warda mycket bättre skötte hos detta folket, än ibland oss. [...] Hos potuanerne tager sig ingen före sådant som öfwergår hans pund. (s. 63-64)

I, 1789, Baggesen: Hos dem har ingen to Embeder paa engang; thi de troe, at endog det mindste Embede fordrer sin Mand. Derfor forvaltes Embederne – med vor Verdens Indbyggers Tilladelse maa jeg sige det – bedre her, end hos os. [...] Her er derimod ingen der paatager sig noget, som han ikke forstaaer. (s. 79-80)

I, 1841, Dorph: Ingen paa denne Klode har to Embeder, thi de troe, at endog den mindste Bestilling kræver sin Mand. Derfor – om jeg maa sige det med mine Landsmænds Tilladelse – forvaltes Embederne bedre her, end hos os. [...] paa Nazar derimod paatager Ingen sig noget, som han ikke forstaar. (s. 55-56)

I, 1970, Kragelund: I den underjordiske verden må ingen beklæde to embeder paa samme tid; man mener nemlig, at selv den ringeste beskæftigelse kræver sin mand fuldtud. Af denne grund bliver sagerne behandlet rigtigere og bedre end hos os – det være sagt uden krænkelser af vor verdens beboere. [...] Under jorden paatager ingen sig noget, der strider mod hans natur. (s. 113-115)

I, 1978, Heggelund: Ingen må ha to embeter samtidig, for de underjordiske mener at selv den laveste stilling krever sin mann fullt ut. Derfor bliver også sagerne – dette sier jeg ikke for å fornærme noen i vår verden – behandlet riktigere og bedre enn andre steder. [...] De underjordiske tar aldri på seg noe som strider mot deres natur. (s. 57-58)

I, 2012, Zeeberg: Ingen her kan udøve to embeder på en gang; de tror nemlig at selv det ringeste hverv kræver sin mand fuldt og helt. Det betyder – hvis jeg må sige det uden at fornærme beboerne i vores verden – at opgaverne varetages både bedre og mere korrekt end hos os. [...] Men her er der altså ingen der påtager sig noget de ikke er kvalificeret til. (s. 96-97)

Passage II

II, 1742, Hagerup: Indbyggerne i dette Fyrstendom deeles ikke i Ædle og U-ædle, det vel saaledes i forrige Tider, men da Fyrsterne mærkede, at deraf kom U-eenighed, afskaffede de meget forstandig ald Fortrin, som nogen har ved den blotte Fødsel, saa man alleene æstimerer Træerne efter deres Dyder, Embeder og Forretninger (s. 68)

II, 1746: Potuanerne ärd icke delte i Riddare och Bondestånd, eller Adel och menige Allmoge. Denna skilnad har fordom varit hos dem i bruk; men när deras Förstar märkte, at sådant war en orsak til oenighet och twedrägt, affskaffede de försigtigt alla sädanna förmoner, som hängde wid födslen och wille, at intet skulle hållas för ädelt, som icke war af dygden, och at alla skulle fästa ögon på henne. (s. 64)

II, 1789, Baggesen: Indbyggerne i dette Fyrstendom inddeeles ikke i Adel og Pøbel. Fordum havde vel denne Inddeling Sted; men da Fyrsterne mærkede, at dette kun lagde Grunden til Ueenighed, ophævede de viiselig al Slags Fortrin, som kun er en Følge af Fødselen, saa at Træer nu agtes allene for deres Dyder, Embeder og Arbeidsomhed. (s. 80-81)

II, 1841, Dorph: Indbyggerne i dette Fyrstendømme inddeles ikke i Adel og Pøbel. Fordum var der vel denne Forskjel paa Stænderne, men da Fyrsterne mærkede, at deraf fremkom Splid og Ueninghed, ophævede de viseligen ethvert Fortrin, som kun var en Følge af Fødselen, saa at Træerne nu alene agtes for deres Dyder, Embeder og Virksomhed, (s. 56-57)

II, 1970, Kragelund: Befolkningen i fyrstendømmet Potu deles ikke i høje og lave. En saadan standsforskel har man ganske vist tidligere kendt; men da fyrsterne forstod, at der som følge deraf spredte sig kim til uenighed, ophævede de klogelig enhver forret, der flyder af fødsel, saa at træerne udelukkende skulde vurderes efter deres egne fortrin, embedsførelse og beskæftigelse, (s. 115-117)

II, 1978, Heggelund: Innbyggerne i Potu er ikke inndelt i adels- og plebejerstender. Det har riktignok en gang eksistert standsforskjell. Men da fyrsterne skjønnte at dette var en kilde til uenighet, opphevet de fornuftig nok alle forrettigheter som skyldtes fødsel, slik at alle trær bare skulle vurderes etter deres egne egenskaper, praksis og flid. (s. 58)

II, 2012, Zeeberg: Indbyggerne i fyrstendømmet er ikke inddelt i adelige og borgerlige. Sådan en klasseforskjel havde man ganske vist i gamle dage, men da fyrsterne bemærkede at det gav anledning til stridigheder, var de kloge nok til at afskaffe enhver form for forrettigheder der følger folks fødsel, så træerne udelukkende bedømmes på deres egenskaber, embeder og beskæftigelse (s. 97-98)

Passage III

III, 1742, Hagerup: Den nyttigste Lov i dette Fyrstendom er den, at Fyrsterne stræbe at holde en Liighed imellem Undersaatterne, saavidt Landets Beskaffenhed kand tillade; derfor er her ingen Forskiel paa Værdigheder, uden at Undermænd maa lyde deres Overmænd, og de Unge agte og ære de Gamle. (s. 86)

III, 1746: En ibland deras yppersta Lagar är, at Regenten söker jämlikhet emellan sina undersätare, så mycket som görligen ske kan. Derföre ä rock ingen skilnad här i wärdighet; allenast at de nedrigare lyda sine Förmän, och at de yngre ära och wörda de gamla. (s. 76)

III, 1789, Baggesen: Een af de nyttigste Indretninger her er denne, at Fyrsten saa meget som mueligt stræber at vedligeholde en Lighed imellem Undersaatterne. Værdighed er her ikke bunden til nogen Stand, men de Ringere maa allene lyde deres Overmænd, og de Unge ære de Gamle. (s. 95)

III, 1841, Dorph: En særdeles heldbringende Forholdsregel er det, at Fyrsten, saavidt som Statens Vel tillader det, søger at vedligeholde Lighed mellem Undersaatterne. Derfor gives her ingen Rangforordning; kun maae de Undergivne adlyde deres Foresatte, og de Yngre agte og ære de Ældre. (s. 66)

III, 1970, Kragelund: Af fyrstedømmets love er den gavnligste den, i kraft af hvilken fyrsterne prøver at iagttage ligheden blandt undersaatterne, forsaavidt det er foreneligt med statens tarv. Der findes derfor ingen rangklasser; de undergivne skal blot adlyde deres foresatte og de yngre ære de ældre. (s. 137)

III, 1978, Heggelund: Så langt myndighetsutøvelsen tillater det, forsøger fyrstene å håndheve likhetsprinsippet mellom innbyggerne. Dette er en av fyrstedømmets bedste ordninger. Det finnes ingen rangklasser, underordnete skal bare adlyde overordnete, yngre eldre. (s. 67)

III, 2012, Zeeberg: Den allermest hensigtsmæssige af alle fyrstendømmets love er den hvormed fyrsten forsøger – så vidt det er tilrådeligt for staten – at opretholde ligheden mellem undersåtterne. Derfor er der ingen rangklasser der i landet, der er kun tale om at underordnede skal adlyde deres foresatte og yngre skal respektere ældre. (s. 118)

Passage IV

IV, 1742, Hagerup: Endskiønt Fyrsterne i Potu har en u-indskrænket Magt, saa regierer de dog meere som Fædre end som Konger; thi eftersom de øve Retfærdighed efter Fornuften og ikke efter Loven, saa blande de altid Tvang og Frihed med hinanden, som ellers sielden skeer andre Stæder. (s. 86)

IV, 1746: Fast än Förstarna i Potu hafwa en oinskränkt magt; så refera de dock mera såsom Fäder, än Enewälds-Herrar: ty efter som de öfwa rättwisa efter förnuftet ovh icke efter lagen; så blanda de alltid twång och frihet med hwarannan, hwilket eljerst sällan sker annorstädes. (s. 76)

IV, 1789, Baggesen: De potuanske Fyrsters Magt er uindskrænket, og dog er deres Regiering meere faderlig end stræng. Thi da de udøve Retfærdigheden efter Grundsætninger, og ikke blot efter Love, vide de altid at foreene Herredom og Frihed med hinanden, to Ting, som ellers saa let skilles ad. (s. 95)

IV, 1841, Dorph: Skjøndt Fyrsterne i Potu have uindskrænket Magt, er deres Regering dog mere faderlig end despotisk; thi da de udøve Retfærdighed efter Fornuft-Principper, og ikke blot efter

Love, vide de altid at forene Herredømmet med Friheden; to Ting, som ellers saa let ophæve hinanden. (s. 66)

IV, 1970, Kragelund: Potuanerfyrstens magt er – skønt den ikke indskrænkes ved nogen lov – mere patriarkalsk end tyrannisk. Da de øver ret i kraft af deres naturgivne indsigt og ikke blot i kraft af love, forener de altid fyrstemagt og frihed, to ting, der andetsteds er uforenelige. (s. 137)

IV, 1978: Heggelund: De potuanske fyrstenes magt er ikke begrænset ved nogen lov. Likevel styrer de mer som fedre enn som konger. Siden de hersker ut fra innsikt og ikke ut fra lover, knytter de alltid fyrstemagt og frihet sammen, to ting som andre steder ikke lar seg forene. (s. 67)

IV, 2012, Zeeberg: De potuanske fyrsters magt er ikke indskrænket af nogen lovgivning, men er alligevel snarere faderlig end kongelig. De udøver retfærdigheden ud fra deres gode forstand, ikke ud fra loven, og derved forener de konsekvent to ellers uforenelige størrelser: fyrstemagt og frihed. (s. 118)

Hovedtemaet religiøs tolerance

Passage V

V, 1742, Hagerup: Endelig begyndte hand at spørge om vor Religion. Jeg fortale da kortelig alle Troens Artikler, hvilket hand anhørte med Ærbødighed, og vidnede, at hand gjerne vilde samtykke enhver af dem, men undrede kun paa, at saa taabelig et Folk kunde have saa sunde Meeninger om Gud og hans Dyrkelse. Men da hand kort derefter hørte, at de Christne vare deelte i utallige Secter, og førte indbyrdes krig for de ulige Meeningers skyld, sagde hand: ”Hos os ere og mange stridige Meeninger om Gud og hans Dyrkelse, dog forfølger ikke den eene den anden; thi ald Forfølgelse for Meeninger eller Vildfarelser, der alleene kommer af et ulige Begreb, foraarsages af Hofmod, da den eene daarlig meener, at hand er klogere end den anden, hvilken Hofmod neppe kand behage Gud, som formaner os til Sindighed og Ydmyghed. Vi angriber ingen, som i en god Tanke viger fra de almindelige Meeninger, saafremt hand i sit Levnet gjør Gud samme Dyrkelse, og derudi følger vi vore Formænds Fodspor, som haver holdt det umenneskeligt, at kaste Bolter paa Folkes Skiønsomhed, og herefter over Samvittighederne. Denne Regel raader vi og til at følge i verdslige Ting, saa at, om vore Undersaatter har ulige Meeninger om vort Legemes Dannelselse, Levemaade og Huusholdning, men de samme dog kiender mig for deres rette Fyrste, som de bør adlyde, da holder

jeg dem alle for gode Undersaattere.” Hertil svarede jeg: Durchleuchtigste Fyrste! Dette kaldes Syncretismus hos os, og i sær lastes af vore Lærde. Hand gav mig ikke Tiid til at tale meere, men gik vred bortm befallende mig at bie, indtil hand havde spiist. (s. 51 – 52)

V, 1746: Jag förklarade honom i kårthet innehället af hela vår Trosbekännelse, och såg då, huru hans anlete blidkades och gaf de tecken, som gerna wille samtycka och wedertaga dem; Fast han utlät sig med förundran, huru et folk af så liten eftertanka kunde hysa så rena meningor om Gud, och des sanna dyrkan. Men då jag kom at näwna om de många Secter, som skingra de Christna från hwarannan, och huru den ena förföljer den andra för dessa stridigheter skull i läran, sade han: At ibland hans undersåtare funnes äfwen de, som wore af serskildta meningar om Guds kännedom och dyrkan; men derföre förföljdes dock ingen: at alla förföljelser, för wissa meningar och willfärelser skull, de der hårflyta af olita begrepp om saken, woro tecken til högmod; och då den ena dåragtigt inbillar sig, at wara klokare än den andra, wore det redan en ting, som icke kunde täckas Gudi, hwilkom intet mera behagar, än fromhet och ödmjuthet. Wi oroar ingen, sade han vidare, derföre, at han i en god tanka wiker ifrån de allmänt wedertagne meningar, allenast han i sit lefwerne stämmer in med det utwärtas bruket; och derutinnan följa wi våra företrädares fotspor, som hafwa altid hållit för oförnuftigt, at wilja binda och fjättra människornas begrepp, och herska öfwer deras samweten. Wi taga äfwen noga i agt samma regel i werdsliga mål; så at, om våra undersåtare skulle hafwa olika tankar om vår skapnad, lefnads sätt, hofhollning eller annat af dylik beskaffenhet, men likafullt erkänna oss för deras rättmätiga öfwerhet, hwilken de äro pliktige all lydna, så holle wi dem alla för goda undersåtare. Nådige Herre, swarade jag, detta alt kallas Syncretismus hos oss, och förkastas högeligen af våra Lärda. Han tillåt mig icke vidare at tala; utan i det han gick något harmsen bårt, befalte han mig wänta qwar, til des måltiden wora ändad. (s. 50-51)

V, 1789, Baggensen: Jeg sagde ham kortelig alle vore Troes Artikler. Medens jeg læste disse for ham, forsvandt lidt efter lidt Rynkerne paa hans Næse; han tilstod, at han villigen kunde underskrive enhver af dem; og undrede allene paa, at Folk uden Skiønsomhed kunde have saa sunde og rigtige Begreber om Gud og hans Dyrkelse. Men da han strax derpaa hørte, at de Christne vare deelte i utallige Secter, og formedelst denne Forskiellighed i Troen ikke sielden forfulgte og myrdede hinanden, sagde han: ”Hos os har man og forskiellige ulige Meeninger om de Ting der henhøre til Gudsdyrkelsen; men den eene forfølger derfor ikke den anden. Thi enhver Forfølgelse for Tanker og Meeninger, eller Vildfarelser der have deres Grund allene i Begrebene

Forskiellighed, har ikke sin Oprindelse af andet end Stolthed, da den eene bilder sig daarligen ind, at see dybere i Tingen end den anden; en Stolthed, der neppe kan være behagelig for Gud, som elsker Beskedenhed og Ydmyghed. Vi straffe her ingen, der i sin Godtroenhed farer vild fra den almindelige Meening i speculativiske Ting, naar han ikke i det practiske afviger fra den offentlige Gudsdyrkelse, og heri følger jeg mine Forgiængeres Exempel, der holdt det for gruesomt, at paalægge fornuftige Skabningers Tænkraft Lænker, og herske over Samvittigheder. Jeg iagttager omhyggelig den samme Regel i Ting, der angaae Regieringen; det er mig lige meget, om mine Undersaatter have ulige Meeninger om min Skikkelse og Udseende, om min Levemaade, Huusholdning og andre slige Ting, naar de kun erkiende mig som deres retmæssige Bestyrer, hvis Anordninger de skyldte Lydighed. I dette Tilfælde holder jeg dem alle for gode Borgere.”

”Durchlaughtigste Fyrste!” svarte jeg, ”dette kaldes hos os Syncretismus, og bliver i Besynderlighed af vore Lærde vældigen bestridt - - Jeg fik ikke Tid til at sige meere; thi han blev lidt stødt, gik pludselig bort, og befalte mig at bie til Taffelet var forbi. (s. 61-62)

V, 1841, Dorph: Jeg gjentog da korteligen alle vore Troesartikler. Medens jeg fremsagde disse, forsvandt efterhaanden Rynkerne af hans Pande, idet han forsikkrede, at han villig kunde underskrive enhver af dem; kun undrede han sig over, at et Folk, uden Dømmekraft, kunde have saa sunde Begreber om Gud og hans Dyrkelse. Men da han derpaa hørte, at de Christne vare deelte i utallige Secter, og formedelst denne Forskjellighed i Troen rasede mod hverandre med Mord og Brand, sagde han: „Hos os har man ogsaa forskjellige afvigende Meninger om de Ting, der henhøre til Gudsdyrkelsen, men derfor forfølge vi dog ikke hverandre; thi enhver Forfølgelse formedelst de af forskjellige Begreber fremgaaende forskjellige Meninger eller Vildfarelser har kun sin Oprindelse af Stolthed, idet den Ene taabeligen troer sig klogere end den Anden, en Stolthed, som neppe kan behage Gud, der formaner til Beskedenhed og Ydmyghed. Vi straffe ingen, som af sand Overbeviisning afviger fra den almindelige Mening i speculative Studier, naar han kun i sit Levnet viser sand Guds frygt: og heri følge vi vore Forgængeres Fodspor, som holdt det for grusomt, at lænkebinde nogen Skabnings Tanker, og at herske over Samvittigheden. Denne samme Regel iagttager jeg nøiagtigen i politiske Anliggender, saa at, om endog mine Undersaatter have ulige Meninger om min Legmesskikkelse, min Levemaade, Husholdning og andre deslige Ting, men dog erkjender mig som deres retmæssige Regent, hvem de skyldte Lydighed, anseer jeg dem dog alle for gode Borgere.” Hertil svarede jeg: „Durchlaughtigste Fyrste! Dette kaldes hos os Syncretismus, og

bliver især af vore Lærde vældigen bestridt''. – Han gav mig ikke tid til at sige mere, thi han blev lidt stødt, og gik pludselig fra mig; dog befalede han mig at bie, til Taffelet var forbi. (s. 44-45)

V, 1970, Kragelund: Da jeg ganske kort havde givet en oversigt over alle vore trosartikler, glattedes hans rynker lidt ud, og han erklærede sig villig til at underskrive hver eneste en. Han undrede sig blot over, at et folkeslag, der var blottet for skønsomhed, kunde nære saa fornuftige forestillinger om Gud og hans dyrkelse. Men da han lidt efter fik at høre, at de kristene var splittet i talløse sekter og laa i krig med landsmænd paa grund af forskellige tro, sagde han: »Ogsaa hos os gør der sig afvigende meninger gældende om gudsdyrkelsen; men man forfølger blot ikke hinanden af den aarsag. Thi enhver forfølgelse af andre paa grund af teoretiske betragtninger eller misforstaaelser, der kun bygger paa forskellig opfattelse, rejser sig udelukkende af hovmod, idet man i sin taabelighed anser sig selv for klogere end andre. Den slags hovmod kan næppe behage Gud, der tilraader føjelighed og ydmyghed. Vi forstyrrer ingens cirkler, naar man i god tro i teorien afviger fra almindelig opfattelse, blot man samtykker i den almindelige gudsdyrkelse. Paa det punkt træder vi i vore fædres spor, der har anset det for umenneskeligt at trælbinde skabningernes skøn og at gøre sig til herre over deres samvittighed. Personligt tilraader vi ogsaa omhyggeligt at iagttage samme regel i verdslige anliggender. Hvis der blandt vore undersaatte gør sig afvigende opfattelser gældende vedrørende Vort udseende, Vor levevis, husførelse eller andet af den art, anser jeg dem alligevel for gode borgere, blot de anerkender mig som retmæssig fyrste og viser mig den skyldige lydighed.« Dertil svarede jeg: »Deres Durchlauchtighed! Hos os kaldes dette synkretisme og misbilliges alvorligt af vore forfattere og filosofer«. Han gav mig ikke lejlighed til at sige mere, men gik fornærmest [sic] sin vej med ordre til, at jeg skulde vente, til taffelet var hævet. (s. 91)

V, 1978, Heggelund: Da jeg ganske kort hadde gitt en oversikt over trosartiklerne våre, forsvant rynkene fra pannen, og han uttalte at han kunne skrive under på hver eneste en av dem. Han var bare litt forundret over at et folk som totalt manglet vurderingsevne, kunne ha så fornuftige forestillinger om Gud og måten han burde dyrkes på. Men da han straks etter hørte at de kristne var splittet i utallige sekter og at det fant sted borgerkriger på grunn av at innbyggerne ikke trodde på det samme, sa han: «Hos oss er det også delte meninger om gudsdyrkelsen, men vi forfølger da ikke hverandre av den grunn. Alle forfølgelser av andres tanker, meninger eller feiltagelser i abstrakte emneområder kommer av at vi oppfatter enkelte ting forskjellig. Når det oppstår forfølgelser, skyldes det derfor ene og alene innbilskheter: Noen tror i sin stupiditet at de er klokere enn andre.

Den slags innbilskhet gleder neppe Herren, som lærer oss å være beskjedne og ydmyke. Vi plager ingen som er ærlig og opriktig ikke deler den vanlige mening i trosspørsmål, bare de er villige til å praktisere den alminnelige gudsdyrkelse, og her står vi fast på våre forfedres standpunkt. De mente at det var umenneskelig å tvinge folk til å tro på det samme og herske over deres samvittighet. Jeg følger samme fremgangsmåten i politiske spørsmål. Hvis det blant mine undersåtter er ulike meninger om mitt utseende, levemåte, husholdning osv., ser jeg da likevel på dem som gode borgere, bare de betrakter meg som sin rettmessige fyrste og følger mine forordninger.» – «Deres fyrstelige høyhet,» svarte jeg, «vi kalder slikt for synkretisme, - og det er noe våre forfattere og filosofer tar sterkt avstand fra.» Han ga meg ikke en sjanse til å si mer, men gikk nærmest sjokkert bort og ba meg vente til middagen var ferdig. (s. 46-47)

V, 2012, Zeeberg: Jeg gav en kort gjennomgang af alle vores trosartikler, hvorunder hans rynker glattedes tydeligt, og han erklærede at han med glæde kunne skrive under på hver eneste af dem. Han undrede sig kun over at et folk der var blottet for dømmekraft, kunne have så sunde begreber om Gud og hans dyrkelse. Men da han derpå hørte at de kristne er splittet i utallige sekter og går i krig mod hinanden på grund af deres forskellige tro, sagde han: »Hos os er der også forskellige holdninger til emner der har med gudsdyrkelsen at gøre, men vi forfølger ikke hinanden af den grund. Enhver form for forfølgelse på grund af teorier eller misforståelser der udelukkende bunder i forskellige opfattelser, er kun udslag af arrogance, hvor den ene er tåbelig nok til at tro at han er klogere end den anden. Vi forstyrrer ikke nogens cirkler fordi de i god tro afviger fra den vedtagne opfattelse i teoretiske sager, når blot han er enig i det praktiske der har med dyrkelsen af Gud at gøre. Og på det punkt træder vi i vore forfædres fodspor: De holdt på at det var umenneskeligt at lægge skabningernes dømmekraft i lænker og gøre sig til herre over deres samvittighed. Den regel anbefaler jeg også at man omhyggeligt overholder på det politiske felt, i den forstand at undersåtterne kan have forskellige holdninger til mit udseende, min levevis, min husførelse og andet af den slags, men så længe de anerkender mig som deres retmæssige hersker, som de skylder lydighed, anser jeg dem alle sammen for gode borgere.«Hertil svarede jeg: »Høje fyrste! Det kaldes hos os synkretisme, og er noget vores lærde folk tager skarpt afstand fra.« Han gav mig ikke lejlighed til at sige mere, for han blev fornærmet og gik sin vej med besked om at jeg skulle blive hvor jeg var, indtil han havde spist. (s. 77-78)

Passage VI

VI, 1746: Men at ofra, messa, roa sig, wörda de dödas aska och tilbedia de Heligas bilder, kan snarare kallas helgade tidsfördrif, än några heliga öfningar; [...] Limali har stadsäst sin mening med dessa och flera dylika skäl. Och som Potuanerna taga, på det alranogaste, dess bud i agt; så skulle de Påfwiaska Missionairer förgåfwes använda alla sine konster på detta Släktes omvändelse; hälst som de, ända intil widskepelse, uphöja sine Stadgar och Ceremonier, lofwa Himmelen åt dem, som tilbedja de dödas ben och i Fastelagen göda sig af de läckerheter, som tilredas af örter, frukter ock fisk. S. 71-72

VI, 1789, Baggesen: At offre, at istemme Psalmer, at holde Høitid hver anden Dag, at ære de Dødes Aske, at gaae i Procession med Helgenbilleder, er meget meer andægtigt Dovenskab, end aandelige Handlinger; [...] Ved deslige Exempler har Limali stræbt at befæste sine Forskrifter, og da Potuanerne paa det nøieste iagttage dem, vilde den Romerske Kirkes Omvendere, eller de saa kaldte Missionairer, der saa meget anbefale Ceremoniers Iagttagelse, og love alle dem Paradiis, som tilbede Reliquier, eller i fyrretyve Dage mæske sig med Markernes, Havernes, Viinbjergenes, Flodernes og Oceanets Lækkerheder, spille baade Tid og Flid i disse Lande. (s. 89-90)

VI, 1841, Dorph: At offre, synge Psalmer, gaae ledig, at ære de Afdødes Aske, at gaae i Procession med Helgenbilleder, er snarere et helligt Dagdriveri end hellige Handlinger, [...]. Med disse og andre Beviisgrunde bestyrker Limali sine Lærdomme, og da Potuanerne paa det samvittighedsfuldeste efterleve disse, ville den romerske Kirkes Omvendere eller Missionairer spille baade Tid og Flid, naar de i dette Land allerivrigst vilde anbefale Ceremoniers Iagttagelse, og love alle dem Paradiset som tilbede Reliquier eller i 40 Fastedage mæske sig med Markernes, Havernes, Viinbjergenes, Flodernes og Oceanets Lækkerheder. (s. 62)

VI, 1970, Kragelund: men at ofre, at synge salmer, at feste, at ære de dødes aske, at gaa i procession med de helliges billeder, det er snarere hellig lediggang end hellige handlinger. [...] Ved disse og andre overvejelser søger Limali at underbygge sin grundsætning. Da potuanerne paa det omhyggeligste retter si efter hans lærdomme, vilde katolske missionærer spille deres slid og slæb der i landet, naar de saa flittigt tilraader overholdelse af ceremonier og lover *dem* adgang til paradiset som dyrker døde relikvier, eller som i fasten udelukkende mæsker sig med de herligheder, som marker, haver, vinbjerger, floder og have frembringer. (s. 127-129)

VI, 1978, Heggelund: Men å ofre, synge salmer, feire høytider og dyrke de døde, gå i opptog med helgenbilder – alt dette er snarere hellig lediggjengeri enn hellige handlinger [...] Ved slike og lignende betraktninger forsøkte Limalis å styrke sine teser. Siden potuanerne på det nøyeste retter seg etter hans lære, ville romersk-katolske omvendere (s.k. misjonærer) kaste bort tiden der i landet. De lover jo paradiset til alle som dyrker de dødes relikvier eller i 40 dager tyller i seg av markens, hagens, vinbergemes, elvenes og havets produkter. (s. 63-64)

VI, 2012, Zeeberg: Men at ofre, synge salmer, holde helligdag, ære de dødes aske og gå i procession med helgenfigurer, det er hellig lediggang snarere end hellige handlinger [...]. Det er den slags argumenter Limali fremfører til støtte for sin tese. Og da potuanerne omhyggelig retter sig efter hans anvisninger, ville der ikke være noget at gjøre der i landet for alle de katolske missionærer der taler så ivrigt for at man skal overholde ceremonier, og lover paradiset til dem der ærer rester af døde mennesker, og dem der i fastetiden udelukkende smovser i delikatesser fra marker, haver, vinmarker, floder og have. (s. 110-111)

Hovedtemaet kvinders position

Passage VII

VII, 1742, Hagerup: Der jeg først saae det, troede jeg, at det var et af de tolv Himmel-Tegn under Jorden, og derfor ynskede [sic], om jeg ellers gættede ret, at det maatte være Jomfruen, efterdi af alle de tolv Himmel-Tegn, intet uden Jomfruen kunde trøste og hielpe mig i saadan Enlighed. Men da dette Legeme kom mig nærmere, saa jeg, at det var en bister og grum Grif [...]. (s. 10)

VII, 1746: Jag trodde wid första påsigten, at det war et af de tolf himmelstecken på den underjordiske himmelen, och önskade högeligen, at, i den händelsen min gissning wore sann, det då måtta wara Jungfrun. Jag twiflade icke at kunne blidka henne, och förena mig med henna, i den enslighet som jag nu war. Detta syntes mig det endaste i sammansättningen af de tolf himmelstecken, som kunde tjena mig i något mål. Men då denna kropp holkades mig närmare, wardt jag icke annat warse, än en grym och hiskelig Grip. (11)

VII, 1789, Baggesen: Jeg troede i Førstningen, da det nærmede sig, at det maatte være et af de tolv Himmeltegn, og ønskede hemmeligen, om det saa var, at det maatte være Jomfruen, da i det heele

Himmeltegn-System intet uden dette i denne Eenlighed kunde være mig til mindste Moerskab og Husværelse. Men da det kom mig nærmere, saa jeg, at det var hverken meer eller mindre end en umaneerlig stor og gyselig Grif. (s. 11)

VII, 1841, Dorph: Jeg troede i Førstningen, da jeg saa det, at det var et af de tolv underjordiske Himmeltegn, og jeg ønskede da, hvis denne Gisning var rigtig, at det maatte være Jomfruen, da dette Tegn alene (nemlig Jomfruen) blandt alle de tolv himmeltegn kunde bringe mig nogen Hjælp og Trøst i min Ensomhed. Men da dette Legeme kom mig nærmere, saa jeg, at det var en uhyre stor og bister Grif. (s. 15)

VII, 1970, Kragelund: Ved første øjekast troede jeg at det var et af de tolv stjernebilleder i den underjordiske dyrekreds. Hvis jeg havde gættet rigtigt, ønskede jeg derfor, at det maatte være Jomfruen, da dette stjernebillede af hele tolv-tegns-systemet var det eneste der i min forladthed kunde hjælpe og trøste mig; men da dette himmellegeme kom mig paa nærmere hold, saa jeg, at det var en uhyggelig stor og skrækindjagende grif. (s. 25-27)

VII, 1978, Heggelund: Først trodde jeg det måtte være ett av de tolv stjernetegnene på den underjordiske himmel – hvis det var tilfelle må jeg innrømme at jeg håpet det var Jomfruen – det var knapt noe annet stjernetegn som kunne hjelpe og trøste meg i min ensomhet, men da det kom nærmere, så jeg at det var en uhyggelig griff. (s.18)

VII, 2012, Zeeberg: Ved første øjekast troede jeg det var et af de tolv underjordiske stjernetegn, og hvis det var rigtigt, håbede jeg det var Jomfruen, for af alle de tolv tegn i kredsen var den (altså Jomfruen) den eneste der kunne bringe mig lidt hjælp og trøst i min ensomhed. Men da væsnet kom nærmere, så jeg at det var en vild og grusom grif. (s. 28)

Passage VIII

VIII, 1742, Hagerup: Hvor paa Overdommeren tog Tæppet af sig, reyste sig op, og rakte atter sine Greene til Himmelen, og taledede nogle Ord med ziirlighed, hvilke jeg mennte var min Dom; (s. 22)

VIII, 1746: efter hwilkens förlopp Öfwer-Domaren, sedan han tagit klädet bärt, som skylte hans anlete, reste sig up och spridde änyo ut sina grenar, talade med anständighet wissa ord, dem jag trodde inneholla min dom; (21-22)

VIII, 1789, Baggesen: [Da denne havde varet en halv Time,] reiste Overdommeren sig, efterat Dækkenerne vare borttagne, som tilhylede hans Ansigt, løftede sine Grene mod Himmelen, og fremførte med megen Anstand nogle Ord, der, som jeg sluttede mig til, indeholdt min Dom. (s. 23)

VIII, 1841, Dorph: Derpaa blev Hovedbedækningen taget af Præsidenten; han reiste sig, rækkede atter sine Grene mod Himmelen, og fremsagde med Anstand nogle Ord, som jeg sluttede mig til var min Dom; (s. 22)

VIII, 1970, Kragelund: Saa tog formanden klædet af hovedet, rejste sig, strakte igen sine grene mod himmelen og udtalte højtideligt nogle enkelte ord, som jeg forstod indeholdt min dom. (s.43)

VIII, 1978, Heggelund: Så tok dommeren tøyestykket av hodet, reiste seg, strakte grenene i været og sa høytidelig noen få ord. Jeg skjønnte at det måtte være dommen. (s. 25)

VIII, 2012, Zeeberg: Så tog retsformanden klædet af hovedet, rejste sig, rakte endnu en gang grenene op mod det høje og udtale nogle ord som jeg formodede indeholdt min dom. (s. 41)

Passage IX

IX, 1742, Hagerup: Overdommerens Historie foraarsagede mig største Forundring, thi det var en Jomfrue, som var fød der paa Stedet, og af Land-Fyrsten beskikket til Kaki eller Overdommer i Byen. Hos dette Folk giøres ingen Forskiel paa kiønnet, naar man giver Bestillinger bort, men efter Vall forfremmer man de Dygtigste. [...] Palmka, saa hedde denne Jomfrue, havde med stor Berømmelse i tre Aar forrettet sit Embede, og holdtes for det forstandigste Træ i den hele Bye; [...] thi hun vidste at giøre Forskiel imellem Ondt og Got, og altid havde Retfærdighed for Øyne, hvorover alle de Domme, hun i tre Aar havde fældet, vare confirmerede og roeste af høyeste Ret i Potu. Derfor forkastede jeg nu ikke saa meget som tilforne de Love, her vare givne til Fruentimmerets Fordeel. Jeg tænkte ved mig selv: Hvad, om Byefogdens Kone i Bergen skulde sidde i Retten for hendes Mand? Hvad om Procurator Sövreus Dotter, som er en veltalende og

høytbegavet Jomfrue, skulde føre Sager for Retten i Steden for sin dumme Fader, da led vores Rettergang ingen Skade, og Retfærdighed blev maaskee ikke saa tit traadt under Fødder. (s. 26-27)

IX, 1746: Den berättelse, jag fick höra om en qwinna, som hade förestätt præsidents-ämbetet, upväkte hos mig en större förundran. Denne Ofwerdomarinna war en Jungfru, född i ofwannaämnda stad; hon blef af Försten uphögd til Kaki wärdigheten, som betyder öfwerste Domar i staden; ty detta slägtets plägsed är så satt, at de göra ingen åtskilnad på kön, i anseende til tjenester i Riket, utan hafwa endast afseende på skickeligheten, dä de utdela ämbeten. [...] Plamka [sic] (så hette denna Jungfrun) förestod sin tjenst i try år, och wardt ansedd som et det wisaste Trä i staden. Hon hade annars et så trögt begrep, at hon icke kunde förstå, hwad som henne förestältes, utan wid tredje eller fjerde gången af samma ords uprepande; men deremot, så snart hun hade begripit en sak, satte hon den til alle sine omständigheter, och utlåt sig så djupsinnigt wid de aldraswåraste förrättningar, at alle de beslut wordo ansedde som Guda-swar.

Såsom *Themis* i fordom tid med rättegångs wägen,

Hon äfwen pröfwade alt, på billighets wigterna lade:

Aldrig man henne såg oskyldiga wilja förtrycta,

Aldrig wrånga en Lag: Hon kränkte sin redelighet aldrig.

[...] Ty tänkte jag, då jag betraktade detta, at denne inrättning war icke så illa påfunnen til det wäne könets förmon, som den syntes mig i förstone; och sade wid mig sjelf: Hwad skulle det til äfwentyrs skada, om Borgmästarens hustru i Bergen skulle slita Rättegångs saker och afsäga Domar? Widare: Hwad skulle det skada, om Advocaten Severins Dotter, som eger både wett och wältalighet, skulle wara andras fullmäktig, i sin dumma faders ställe? I saning, wär lagfarenhet skulle ingen ting lida derwid. Kan ock hända, Themis skulle icke då få många örfilar som nu. (s. 25-26)

IX, 1789, Baggesen: Hvad der allermeest opvakte min Forundring, var Overdommerens Historie. Det var en Jomfrue, som var fød der paa Stedet, og af Regenten beskikket til Kaki eller øverste Dommer i Byen. Man maa agte, at dette Folk i at beskikke nogen til Embeder ikke anseer paa Kiøn, men efter foregaaende Undersøgelse overgive Statens Forretninger til den værdigste blandt dem, som kunne komme i Betragtning. [...] Hendes Navn var Palmka, og hun havde nu i en Tid af tre Aar forestaaet hendes Embede med allerstørste Berømmelse.

Som Themis selv i Vægtens lige Skaaler

Hun veied' Ret mod Uret, uden Svig,

Og skielned' altid Sandheds egne Straaler
Fra Falskheds laante Skin, Gudinden lig.

Dette lærte mig at indsee ved nøiere Overvejelse, at Potuanerne, ved ei at udelukke det smukke Kiøn fra Embeder, endda ikke handlede så daarekistegalt, som jeg i Førstningen meente. Jeg tænkte ved mig selv: hvad om Byfogdens Kone i Bergen dømte i Raadet, isteden for hendes Mand! eller Procurator Severins Datter, som er en veltalende vittig og fornuftig Pige, førte Sager, isteden for hendes dumme Fader? maaskee Lovkyndigheden ikke endda vilde tabe saa meget derved, og Retfærdigheden sieldnere falde i Besvimelse. s. 27-29.

IX, 1841, Dorph: Hvad der meest vakte min Forundring, var Præsidentens Historie, thi det var en Jomfrue, som var født her paa stedet, og af Regenten beskikket til Kaki eller Rets-Præsident der i Byen. Hos dette Folk gjøres nemlig ingen Forskjel paa Kjønnet ved Embedets Besættelse, men efter nøiagtigt Valg gives disse til de Værdigste. [...] Palmka (dette var Jomfruens Navn) havde nu i tre Aar med største Berømmelse forestaaet sit Embede, og blev anseet for det forstandigste Træ i hele Byen, [...]

Thi paa den svævende Vægts to Skaaler forstod hun at veie
Ret og Uret, og Sandhed midt ud af Løgneren at finde,
Og at bruge forstandig endog en skjævbenet Passer *) *Persii Sat. IV, 10 fg.*

Da jeg derfor nøiere overveiede denne Indretning, hvorefter det andet Kjøen skulde dele Magten med Mændene, og som jeg i Førstningen havde misbilliget, forekom den mig nu ikke saa aldeles urimelig. Jeg tænkte ved mig selv: Hvad om Byfogdens Kone i Bergen sad i Retten istedenfor hendes Mand? Hvad om Procurator Sørensen Datter, som er en veltalende og vittig Pige, førte Sager istedenfor hende dumme Fader? Vor Lovkyndighed vilde vist ikke tabe derved, og Retfærdigheden maaskee ikke saa ofte faae et Ørefigen. (s. 25-26)

IX, 1970, Kragelund: Formandens historie undrede mig dog mest. Det var nemlig en ugift kvinde, som var hjemmehørende dér paa stedet, og fyrsten havde udnævnt hende til Kaki, dvs. retspræsident der i byen. Der gøres nemlig hos dette folk ikke kønsforskel ved tildeling af embeder, men man

vælger de mest velegnede til offentlige hverv. [...] Hendes navn var Palmka, og hun havde med allerstørste anerkendelse beklædt denne post i tre aar og blev anset for at være det klogeste træ i hele byen. [...]

*Retfærd forstod hun at veje paa vægtens dobbelte skaale.
Vrangt fra ret hun skelnede skarpt, naar sagen var uklar.
Lovens strengthed og retsindets krav gav hun mæle i dommen.*

Denne skik, der var til gunst for det andet køn, og som jeg ved første øjekast havde fordømt, viste sig altsaa ved nærmere undersøgelse ikke ganske urimelig. Jeg sagde derfor til mig selv: Hvad hvis nu byfogdens hustru hjemme i Bergen dømte i sin mands sted? Hvad, om advokat Sørensen veltalende og højt begavede unge datter optraadte i retten i sin dumme faders sted? Det vilde ikke gøre nogen skaar i rettergangen derhjemme, og maaske vilde retfærdighedens gudinde ikke så ofte trække det korte straa. S. 49 og 51.

IX, 1978, Heggelund: Aller merkeligst var likevel den historien jeg hørte om dommeren. Det var faktisk en kvinne, født og oppvokst i byen, og fyrsten hadde utnevnt henne til *kaki*, dvs. overdommer, der. Dette folket gjør nemlig ingen forskjell på kvinner og menn når det skal besettes stillinger, men de velger den som er bedst egnet. [...] Navnet hennes var *Palmka*. Hun hadde alt med største berømmelse innehatt stillingen i tre år, og hun ble betraktet som det klokeste treet i hele landet. [...]

Sannheten veiet hun alltid på vektens dobbelte skåler.
Riktig og galt fant hun frem til uansett hvordan det
Vippet
Selv når saken var uklar, var dommene sikre hos henne.

I fire år hadde alle hennes dommer blitt stadfestet og rost av høyesteretten i Potu. Skikken med ikke å utelukke det annet kjønn, som jeg altså fra først av hadde tatt avstand fra, viste seg altså ved nøyere ettertanke ikke å være så urimelig likevel. Jeg sa derfor til meg selv: Sett at konen til byfogden hjemme i Bergen hadde dømt istedenfor mannen? Sett at advokat Severins veltalende og meget begavede datter hadde opptrådt i retten istedenfor faren? Det ville ikke vært til skade for retten – og kanskje ville bent frem Rettferdighedens gudinne sjeldnere blitt mishandlet! (s. 27-29)

IX, 2012, Zeeberg: Det mest forunderlige var dog hvad jeg hørte om retsformanden, for det var en ung dame, en af de lokale beboere, der af fyrsten var blevet udnævnt til *kaki*, dvs. byens øverste dommer. Hos dette folkeslag gør man nemlig ingen forskel på kønnene når man skal fordele opgaverne. [...] Palmka (sådan hed hun) havde beklædt posten i tre år til alles tilfredshed og blev efterhånden betragtet som det klogeste træ i hele byen. [...]

*For hun forstod på den vaklende vægt at afveje retten,
Opveje skål imod skål, hun skelnede mellem det rette
Og det krumme og skrå – om så linealen var vindskæv.*

Den praksis til fordel for det svage køn, som ved første øjekast havde misbilliget, viste sig altså ikke at være fuldstændig urimelig når man så nærmere efter. Jeg tænkte ved mig selv: Hvad nu hvis det var konen til vores byfoged herhjemme i Bergen der var dommer i stedet for sin mand? Hvad hvis advokaten Sørenns datter, der er en virkelig kløgtig og velformuleret pige, førte sager for retten i stedet for sin dumme far? Det ville vores retssystem ikke tage nogen særlig skade af – og måske ville Themis ikke få så mange klø. (s. 46-47)

Passage X

X, 1742, Hagerup: Jeg turde ikke aabenbare laste denne forkeerte Skik, saalænge jeg var hos disse Enebær-Træer, men da jeg kom fra Hovedstaden, sagde jeg til nogle, at de handlede tvertimod Naturen, da man veed af den almindelige Folke-Rett, at Mandfolk ere skabte til vigtige Forretninger. De svarede, at jeg confunderede Sædvane og Opdragelse med Nature, thi de Skrøbeligheder, som findes hos Quindekiønnet kommer alleene af Opdragelsen, hvilket mest kiendes af dette Lands Tilstand, hvor man finder store Dyder og Sinds Gaver hos Fruentimmer, hvilke Egenskaber Mandfolk tilegner sig alleene paa andre Stæder; Thi Quinder i Cocklecu ere ærbare, alvorlige, forstandige, stadige og tause, derimod ere Mændene lætsindige, hastige og sladderagtige; Derfor, når man hører noget urimeligt fortælle, har man et Ordsprog: det er Mandfolks Sladder; og naar noget gøres ubetænksom, siger Indbyggerne: Man kan bære over med Mandfols Skrøbelighed. Men disse Raisons vare ikke nok for mig, jeg holdt for, at denne Stat var forkeert, vanskabt, og stred imod Nature. Den Vrede, som saadant Quinde-mood havde opvakt hos

mig, var Aarsag til det ulykke lige Anslag jeg gjorde kort efter min Hiemkomst, der volte mig saa megen Fortræd, som jeg siden skal fortælle.

Iblant de anseeligste Bygninger i denne By var den Fyrstelige Fruer-Stue, hvori der vare tre hundrede meget deilige Personer af Mænd og unge Karle; Fyrstingen, som diverterede sig med dem, opholdt dem alle paa sin Bekostning. Da jeg hørte, at nogle roeste min Skabning, frygtede jeg, at Jægerne skulde bringe mig til Fruer-Stuen, og derfor flyede derfra. (s. 132-133)

X, 1746: Jag tordes icke uppenbarligen lasta en så tokug inrätning, så länge jag wistades hos Eneträna; men då jag kom utom Hufwudstaden, sade jag åt några, at de handlade twärt emot Naturen; emedan männerna woro, efter alt folks rätt, ärnade til de wigtigare bestälningar; de swarade: at jag blandade sedwana och upfostring med Naturen; ty de ofullkomligheter, som spörjas hos qwinnokömet, komma allenast af uptuktelsen, hwilket bäst kan utrönes af detta landets tilstånd, der de stora dygder och snillegäfwor lyste hos Frunentimret, som Mankönet endast tilägnar sig på andra ställen; ty Qwinnorna i Cocklecu åro ärbara, alfwarsama, forsigtiga, statiga och tystlätna; deremot åro Männerna lätsinniga, hastiga och taltrångda. Deraf är ordstätwet om nogot orimligt: Det är Manfolksladder; och när något göres utan eftertanka, seja Inbyggarena: Wi måsta öfwerke med Manfolkets swagheter. Men dessa skäl woro icke nog giltige för mig, utan jag hölt likafult före, at denna regering war bakwänd, wanskapelig och stridde emot Naturen. Den harm, som dessa Qwinnors stålta högmod upwäkt hos mig, war ock wällande til det olyckeliga företagende, jag gjorde litet efter min hemkomst, hwilket kostade mig så mycken fötret, hwarom jag framdeles wil förtälja. Den Försteliga Frillohuset war en ibland de stäteligaste byggnader i staden, hwaruti woro 300 degeliga unga drängar. Förstinnan, som roade sig med dem, uppehölt dem alla på sin egen kostnad. Då jag hörde, at några berömde min skapnad, fruktade jag, at Jägarena skulle och föra mig til Frillohuset, och derföre skyndade jag mig derifrån: ...Fruktan är sanbber å fot.(s. 119-120)

X, 1789, Baggesen: Jeg vovede ikke, at laste denne bagvendte Sædvane offentlig, saa længe jeg opholdt mig iblandt disse Eenebærtræer; men saasnart jeg var kommen uden for Hovedstaden, fortalte jeg adskillige, at den aldeles stred imod Naturen, da det var klart af den almindelige Naturens Lov, og alle Folkeslags Samtykke, at Mandekiønnet er bestemt til vanskelige og vigtige Forretninger. Men de paastode, at jeg forvirrede Sædvane og Indretninger med Naturen, og at den foregivne Skrøbelighed hos Qvindekiønnet blot maatte tilskrives Opdragelsen, hvilket dette Lands Tilstand især viiste, da man der fandt Dyder og Sindsgaver hos Fruentimmerne, som Mandfolkene

paa andre Steder allene tilegne sig. Og rigtig nok ere de Koklekuanske Damer i Almindelighed beskedne, alvorlige, sindige, bestandige og tause; da Mændene derimod ere letsindige, fremfusende og sladderagtige. Derfor, naar der fortælles noget urimeligt, siger man for et Ordsprog: *Det er Mandfolke-Sladder*; og naar noget er foretaget med Overilelse, uden modent Overlæg: *Man maa holde Mandfolkenes Skrøbelighed noget tilgode*. Men jeg kunde ikke lade mig nøie med disse Grunde, og blev ligefuldt ved at fordømme denne Stats Forfatning, som bagvendt, vanskabt, og aldeles stridende mod Naturen. Den Ærgrelse, som dette qvindelige Overmod opvakte hos mig, var Aarsag i det ulykkelige Forslag, jeg gjorde, da jeg var kommet hiem til Potu, og som bragte mig tusinde Fortredeligheder paa Halsen, hvorom jeg paa sit Sted skal melde noget siden.

Iblandt de prægtigste Bygninger i denne Bye var det Dronninglige Harem, hvori der var tre hundrede overordentlig smukke Mænd og Ynglinger, der underholdtes til Dronningens forlystelse paa hendes egen Bekostning. Da jeg hørte, at nogle roste min Skabning, begav jeg mig i største Hast paa Reisen igien, af Frygt for at blive kapret til Hendes Majestæt; og – Frygt gav mine Fødder Vinger. (s. 152-154)

X, 1841, Dorph: Jeg turde ikke ligefrem laste denne bagvendte Skik, saalænge jeg opholdt mig blandt disse Enebærtræer, men saasnart jeg var kommen udenfor Hovedstaden, lod jeg mig oftere forlyde med, at man her handlede tvertimod Naturen, da det var klart af den almindelige Folkeret og af alle Folkeslags Samtykke, at Mandkønnet var bestemt til vanskelige og vigtige Forretninger. Men de svarede, at jeg forverlede Sædvane og Underviisning med Naturen, da de Skrøbeligheder, som lastes hos Kvindekønnet, alene komme af Opdragelsen, hvilket tydeligt sees af dette Lands Tilstand, hvor man hos Kvindekønnet finder Fuldkommenheder og Sindsgaver, hvilket Mandfolkene paa andre Steder tilegne sig alene. Qvinderne i Kokleku ere nemlig beskedne, forstandige, stadige og tause; Mandfolkene derimod ere letsindige, fremfusende og sladderagtige. Naar derfor noget Urimeligt fortælles, siger man for et Ordsprog: „Det er Mandfolkesladder,” og naar Mændene handle overilet og ubetænksomt, hedder det: „Ja, man maa bære over med Mandfolkenes Skrøbelighed.” Men jeg kunde ikke tilfredsstilles ved disse Grunde, og blev ved at paastaae, at denne Forfatning var bagvendt, vanskabt og aldeles stridende mod Naturen. Den Ærgrelse, som dette qvindelige Overmod havde opvakt hos mig, var Aarsag i det ulykkelige Forslag, jeg gjorde kort efter min Hjemkomst, og som voldte mig saamange Fortredeligheder, hvilket jeg siden skal fortælle.

Iblandt de prægtigste Bygninger i denne By var det fyrstelige Harem, hvori der var trehundrede overordentlig smukke Mænd og Ungersvende, hvilket alle bleve underholdte paa Dronningens Bekostning, som diverterede sig med dem. Da jeg hørte, at Nogle roste min Skabning, frygtede jeg for, at jeg skulde blive opsnappet og bragt til dette Harem, hvorfor jeg skyndte mig derfra og Frygten gav Fødderne Vinger. *) *Virg. Æn. VIII, 224* (s.101-102)

X, 1970, Kragelund: Under mit ophold blandt enebærtræerne dristede jeg mig dog ikke til aabenlyst at fordømme deres skikke; men ved min bortrejse fra hovedstaden sagde jeg til nogle af dem, at det var et brud paa naturens orden, siden det af den almene og af alle folkeslag godkendte ret var klart, at kun mandekønnet var skabt til at løse vanskelige og betydningsfulde opgaver. Dertil svarede de, at jeg blandede skik og brug sammen med naturen. De skrøbeligheder, man iagttager hos kvindekønnet kunde afledes af opdragelsen, hvad der tydelig fremgik af forfatning og forhold i *Cocklecu*, hvor vi hos kvindekønnet ser straalende fortrin og aandsevner, som mændene forbeholder sig andetsteds. Kvinderne der i landet er tilbageholdende, alvorlig, kloge, paalidelige og tavse, medens mændene omvendt er letsindige, umodne og snakkesagelige. Naar man hører noget vaas, bruger man derfor det mundheld: *Mandfolkesludder!* Hvis man har baaret sig hovedkulds og uoverlagt ad, hedder det: *Sølle mandfolk! Han forstaar ikke bedre!* Jeg kunde dog ikke slaa mig til taals med den slags betragtninger, da jeg fandt de derværende forhold bagvendte, taabelige og helt igennem naturstridige. Den harme, som dette kvindelige hovmod havde fremkaldt hos mig, var aarsag til en ulykkelig plan, jeg fattede kort efter min hjemkomst til Potu, og som skaffede mig saa mange ubehageligheder paa halsen, at jeg først vil omtale dem paa deres rette plads. Blandt byens skønneste bygninger var det fyrstelige harem, hvor der boede trehundrede af de smukkeste mænd og drenge. De blev underholdt paa bekostning af fyrstinden, til hvis fornøjelse de tjente. Da jeg hørte mit udseende rosende omtalt træer, blev jeg bange for, at jægere skulde bortføre mig til haremmet; jeg fremskyndede derfor min bortrejse og
...af rædsel og gru mine fødder fik vinger. (s. 223-225)

X, 1978, Heggelund: Mens jeg var i enebærbuskenes land, våget jeg ikke åpent å ta avstand fra den måten de hadde innrettet seg på, men like før jeg skulle fra videre, nevnte jeg for noen av innbyggerne at det de drev med var naturstridig, siden menn ifølge den grunnleggende rettsbevissthet man finner igjen hos alle folkeslag – og utelukkende menn – er skapt til å ta på seg store og kompliserte oppgaver. Til det svarte de at jeg forvekslet sedvane og natur. Kvinnenens

svakhet var utelukkende et resultat av oppdragelsen. Det burde jeg ha forstått etter å ha vært i deres land, hvor kvinnene hadde alle de egenskapene menn pleide å betrakte som sine. For kvinnene i Cocklecu er fornuftige, støe og formælte, mens mennene deres er impulsive, rotete og snakkesalige. Hvis noen sa noe tull, pleide man derfor å kalle det for mannfolkepreik. Hvis noen opførte seg klossete eller var vimsete, sa man: «Tenk å oppføre seg som et mannfolk!»

Selvsagt godtok jeg ikke det de sa. Forholdene i landet var *for* bakvendte, dumme og naturstridige til dét. Det raseriet jeg følte overfor disse oppblåste kvinnefolkene, fikk meg for øvrigt til å klekke ut en litt uheldig plan etter at jeg var kommet hjem til Potu. Den skaffet meg mange ubehageligheter, men det skal jeg få komme tilbake til senere. En av de vakreste bygningene i hovedstaden var fyrsteharemmet. Der bodde tre hundre av de aller vakreste menn og gutter. De ble holdt av fyrstinnen – og var til glede for henne. Da jeg hørte at noen av trærne snakket om hvor pen jeg var, ble jeg redd for at jeg skulle kapres til haremmet og dro bort tidligere enn jeg hadde beregnet – og:
... frykten ga føttene vinger. (s. 102-103)

X, 2012, Zeeberg: Mens jeg opholdt mig hos enebærbuskene, turde jeg ikke åbent kritisere deres bagvendte praksis. Men efter at jeg havde forladt hovedstaden, gjorde jeg en del folk opmærksom på at det var unaturligt hvad der her foregik, eftersom det står klart ud fra den universelle ret – og det holder også alverdens folkeslag på – at det mandlige køn er skabt til vanskelige og betydningsfulde opgaver. De svarede at jeg forvekslede vaner og vedtægter med natur. De svagheder man kan bemærke hos kvinderne, skyldes udelukkende opdragelse – hvilket så tydeligt fremgår af forfatningen og forholdene der i landet, hvor vi ser kvinderne brillere med en dygtighed og en begavelse som mændene andre steder forbeholder sig eneret på. For kvinderne i Cocleku er beherskede, alvorlige, fornuftige, besindige og fåmælte; mændene derimod er flyvske, forhastede og snakkesalige. Så når nogen fortæller noget vrøvl, har man udtrykket: »Sikke noget mandfolkepjank!« Og når nogen gør noget overilet og forhastet, siger de lokale: »Jaja, han er jo bare en stakkels mand!« Men de argumenter kunne jeg nu ikke slå mig til tåls med. Jeg holdt på at det var en bagvendt, fordrejet og fuldkommen naturstridig måde at indrette sig på. Og den forargelse som de nedladende kvinder havde vakt i mig, var årsagen til den ulykkelige beslutning jeg tog kort min hjemkomst, og som gav mig så mange vanskeligheder på halsen – som vi skal vende tilbage til senere.

Blandt de prægtigste bygninger i byen var det kongelige harem, der rummede 300 smukke mænd og unge drenge. De blev alle underholdt for dronningens regning og stod til rådighed for hendes lyster.

Da jeg hørte at der var folk der roste mig for min flotte skikkelse, blev jeg bange for at dronningens jægere skulle komme og bortføre mig til haremmet, så jeg skyndte mig at komme af sted, og

frygten gav fødderne vinger

Appendix 6: passagerne på latin

Teksten er baseret på udgaven *Nicolai Klimii iter subterraneum* Hafniæ et Lipsiæ 1741 (eks. Det Kongelige Bibliotek, Kl, 96785). Bortset fra passage VI, som er baseret på *Nicolai Klimii iter subterraneum* Editio tertia auctior et emendatior. Hafniæ et Lipsiæ 1754.

Hovedtemaet statsstyre

I Bestridelse af embeder

Nemo in hoc orbe duo simul munera exercet, credunt nempe, minimam occupationem totum poscere virum. Hanc ob causam, pace dicam incolarum nostri orbis, munera rectius et melius administrantur, quam apud nos. [...] Nemo igitur hic invita Minerva aliquid suscipit. (s. 71)

II Mangel på rangklasser i Potu

Incolae huius principatus in nobiles et plebeios non sunt divisi. Obtinuit quidem olim haec ordinum distinctio. At, cum observaverint Principes, exinde semina discordiarum spargi, omnem, quae nativitatem sequitur praerogativam, prudenter sustulerunt, adeo, ut e sola virtute, muneribus et occupationibus aestimentur arbores; (s. 73)

III Lighed mellem undersåtterne

Inter huius Principatus leges maxime salutaris est illa, qua Principes aequalitatem, quantum respublica patiatur, inter subditos tueri conantur. Hinc nullae hic sunt dignitatum classes, tantum inferiores superioribus obtemperare, et iuniores seniores colere ac venerari coguntur. (s. 86)

IV Den faderlige statsmagt

Imperium Principum Potuanorum, quamvis nullis legibus circumscribatur, paternum potius quam regium est. Ingeniis enim non legibus iustitiam colentes, principatum ac libertatem, res alibi dissociabiles, constanter miscent. (s. 86)

Hovedtemaet religiøs tolerance

V Religiøs tolerance

Explicui tunc breviter omnes fidei articulos, ad quorum recitationem nonnihil ex rugis remisit, testans, unicuique se haud invitum subscribere posse, tantum miratur, gentis iudicii expertae sana adeo de Deo eiusdemque cultu esse principia. At cum mox audiret, christianos in sectas innumeras

esse divisos, ac ob istam in fide discrepantiam in propria viscera armari: „Apud nos, ait, etiam variae de rebus ad cultum divinum pertinentibus sunt dissidentes sententiae; at alter alterum proinde non persequitur. Nam omnis persecutio ob res theoreticas, aut errores, e sola perceptionis varietate orientes, non nisi a fastu oritur, cum alter altero perspicaciorem se stolidè autumat: qui fastus vix placere poterit Deo, modestiae ac humilitatis commendatori. Nemini, ait, qui bona fide in theoreticis a recepta opinione aberrat, circulos iudicii turbamus, modo in practicis, quae cultum Numinis spectant, consentiat, ac in eo vestigia premimus decessorum nostrorum, qui inhumanum existimarunt, iudiciis creaturarum compedes iniicere, ac in conscientias dominari. Huius quoque regulae observantiam in rebus politicis solícite commendamus, ita, si subditorum variae sint opiniones de coporis nostri forma, de vitae genere, de oeconomia, et id genus aliis, iidem vero agnoscant me legitimum Principem, cui obsequium debetur, cunctos existimo bonos esse cives.” Respondebam ad haec: Serenissime Princeps! istud apud nos dicitur Syncrétismus, maximeque a literatis nostris improbatur. Non dedit mihi spatium plura loquendi; nam subiratus mox abiit, iubens ut manerem, donec prandium finitum esset. (s. 54-56)

VI Katolikker

At sacrificare, hymnos fundere, otiari, mortuorum cineres venerari; sanctorum imaginibus ornatos incedere, otia sacra potius sunt quam actiones; [...] His et aliis argumentis thesin suam corroborat Limali: Et, cum praeceptorum eius observantissimi sint Potuani, oleum et operam in hac regione perderent conversores (Missionarii) Romani, qui ceremoniarum observantiam tantopere commendant, Paradisumque illis pollicentur, qui mortuorum reliquias venerantur, aut qui solis agrorum, hortorum, vinearum, fluminum ac Oceani deliciis tempore quadragesimali saginantur. (1745 s. 76-77)

Hovedtemaet kvinders position

VII Stjernetegnet Jomfruen og griffen

Credebam primo intuitu esse unum e duodecim signis coelestibus subterraneis, ac proinde optabam, si vera esset coniectura, Virginem fore, cum e toto duodecim signorum systemate solum istud signum (Sc[ilicet] Virgo) in ista solitudine auxilii quid ac solatii afferre valeret. At, cum corpus istud mihi propius accederet, videbam torvum et immanem esse gryphum. (s. 10-11)

VIII Beskrivelsen domsafsigelsen

Tunc adempto, quo tectus erat, velamine, exsurgit Praeses, sublatisque denuo ad sidera ramis, verba quaedam decenter enunciavit, quibus sententiam meam contineri iudicabam. (s. 23)

IX Palmkas historie

Maximam vero admirationem movebat historia Praesidis: nam virgo erat, indigena huius loci, et a Principe constituta *Kaki*, seu supremus in civitate iudex. Apud hanc gentem enim nullum in distributione officiorum observatur sexus discrimen, sed habito delectu, reipublicae negotia dignissimis conferuntur. [...]

Palmka (id nomen huic virgini erat) summa cum laude triennii spatio spartam hanc ornaverat, habitaque fuit prudentissima totius civitatis arbor. [...]

*Novit enim iustum gemina suspendere lance
Ancipitis librae, rectum discrevit, ubi inter
Curva subit, vel cum fallit pede regula raro.*

[...] Igitur institutum istud in favorem sexus sequioris, quod primo intuitu damnaveram, non plane absonum curatius examinanti visum est. Cogitabam mecum, quid, si uxor Praetoris nostri bergensis loco mariti ius diceret? quid, si advocati *Severini* filia, eloquentia ac praeclaris animi dotibus ornata virgo, pro stupido parente causas in foro ageret? Iurisprudentia nostra parum inde detrimenti caperet, et forsitan Themis toties non vapularet. (s. 26-28)

X Niels' besøg i Kokleky, hvor kvinderne bestemmer

Non ausus sum, dum inter iuniperos hos versabar, perversam hanc consuetudinem palam damnare. At egressus urbe praecipua, nonnullis indicavi, contra naturam hic agi, cum e iure universali et suffragiis omnium gentium constet, ad ardua et momentosa negotia formatum esse sexum virilem. Regerebant hi: confundere me consuetudinem et institutionem cum natura, cum infirmitates istae, quae in sexu muliebri notantur, e sola educatione deriventur, id quod maxime patet e reipublicae huius statu ac forma, ubi in sexu muliebri enitescere videmus virtutes animique dotes, quas mares alibi sibi solis vindicant. Nam mulieres *Coclekuanæ* modestae sunt, graves, prudentes, constantes ac taciturnae; contra viri leves, praecoces et loquaces. Hinc, cum quid absurdi narratur, proverbium istud: *viriles esse nugas*; et, cum quid praecipitanter aut praemature actum est, dicunt incolae:

Dandum esse veniam impotentiae virili. At, his argumentis acquiescere non potui; statum hunc perversum, deformem ac naturae plane adversantem iudicans. [...]

Inter splendidissima huius urbis aedificia erat gynaeceum regium, trecentis qua viris, qua adolescentibus speciosissimae formae instructum. Hi omnes alebantur sumptibus reginae, cuius deliciis inserviebant. Cum audirem, formam corporis mei a nonnullis extolli, veritus, ne in gynaeceum istud a venatoribus abriperer, iter maturavi, et ... *pedibus metus addidit alas.* (s. 140-142)